

Els estudis bíblics i hebraics en l'època d'Internet: Eines informàtiques

Pere Casanellas

Sumari

Introducció

1. Cercadors especialitzats
2. Portals i altres llocs web generals sobre judaisme
3. Portals i altres llocs web generals sobre Bíblia i Orient Pròxim antic
4. Associacions catalanes d'estudi i divulgació de la Bíblia i el judaisme
5. Llengua hebrea
6. Arameu i siríac. Targums, Peixitta
7. Llengua grega. Versió dels LXX
8. Ugarític
9. Fenici
10. Ídix
11. Arqueologia, paleografia, rotlles del Mar Mort, cronologia
12. Biblioteques i textos electrònics en línia: bíblies, literatura hebrea, comentaris, estudis...
13. Textos bíblics descarregables (en llengua original i traduccions)
14. Revistes electròniques en línia, circulars
15. Llistes de distribució de correu
16. Bibliografies
17. Catàlegs de biblioteques i arxius
18. Llibreries i editorials

19. Centres d'ensenyament superior que ofereixen la possibilitat de seguir els estudis a través d'Internet
20. Notícies de ràdio en hebreu modern
21. Israel (informació turística i política, d'ulpan, etc.)
22. Programari en general: fabricants i revenedors, llistes amb enllaços
23. Tipus de lletra per a llegir i escriure text en hebreu o grec
24. Controladors de teclat
25. Processadors de textos
26. Programes de reconeixement de caràcters (OCR)
27. Programes traductors de l'hebreu a l'anglès i viceversa
28. Programes gratuïts per a aprendre o repassar vocabulari hebreu i grec
29. Programes de pagament per a aprendre hebreu en CD-ROM. Alguns exemples
30. Programes amb concordances electròniques per a l'estudi del text bíblic que es poden descarregar d'Internet gratuïtament
31. Programes comercials, amb concordances electròniques, per a l'estudi del text bíblic
32. Altres bases de dades en CD-ROM

Introducció

Els sociòlegs i els historiadors que es dediquen a la prospectiva diuen que la irrupció de la informàtica i d'Internet en el nostre món ens ha fet entrar en una nova era de la història de la humanitat que podríem anomenar l'*era digital*, amb conseqüències més profundes, segons molts sociòlegs i historiadors, que les que va tenir la mateixa invenció de la impremta en l'Europa del segle XV o la revolució industrial del segle XIX.

Podríem considerar l'any 1971, en què es va dissenyar el primer microprocessador, com la data d'inici d'aquesta nova era. En efecte, si bé els ordinadors a base de vàlvules electròniques o transistors tenen una existència més antiga (des del 1925, els de vàlvules), la invenció del microprocessador va permetre concentrar milers i, posteriorment, milions de transistors en un volum de pocs mil·límetres cúbics, amb la qual cosa els ordinadors de sobretaula podien tenir més capacitat de càlcul que els antics ordinadors de vàlvules o transistors, que ocupaven sales senceres. D'aquesta manera l'ordinador passava a ser una eina a l'abast del gran públic, és a dir, es creava el PC, o ordinador personal.

L'extensió de l'ordinador personal ha possibilitat la difusió gairebé simultània, sobretot a partir dels anys noranta, de la xarxa de comunicacions anomena-

da *Internet*.¹ Tot just estem en els inicis de l'establiment d'aquesta xarxa de comunicacions i ja veiem que podem comprar a distància, consultar fàcilment arxius i biblioteques d'altres continents o fer operacions bancàries sense moure'ns de casa. Fins i tot hi ha persones que ara ja no s'han de desplaçar a un altre local per a fer la seva feina sinó que treballen des del seu propi domicili a través d'Internet. És a dir, la unió entre els ordinadors personals i les xarxes de comunicació està transformant —i sembla que transformarà encara molt més profundament en el futur— la majoria de les activitats empresarials, els hàbits de consum i els processos de la investigació científica.

Per a aquest últim aspecte, el de la investigació i l'estudi, la importància d'Internet també és cabdal. Així ho expressa Don Tapscott en el prefaci a un llibre-informe de Juan Luis Cebrián per al Club de Roma titulat *La xarxa*:

Crec que això ens duu a una nova era de promeses: l'Era de la Intel·ligència Interconnectada. No es tracta simplement de la interconnexió de tecnologies, sinó de la interconnexió dels éssers humans a través de la tecnologia. No és pas una era de màquines intel·ligents, sinó d'éssers humans que, a través de les xarxes, poden combinar la seva intel·ligència, el seu coneixement i la seva creativitat per avançar en la creació de riquesa i de desenvolupament social. No és sols una era de connexió d'ordinadors, sinó d'interconnexió de l'enginy humà. És una era de moltes i noves promeses i d'inimaginables possibilitats.²

En el camp de la informàtica i d'Internet, l'evolució és rapidíssima. L'any 1994, un dels càrrecs de Microsoft, explicava que:

D'aquí a vint anys, un *pc* farà en trenta segons les tasques per a les quals avui calen dotze mesos. D'aquí a quaranta anys, farà en trenta segons aquelles coses per a les quals avui necessitaria un milió d'anys.³

1. El seu origen es troba en un projecte de comunicacions impulsat l'any 1969 pel Departament de Defensa dels Estats Units. L'any 1973 va començar la connexió entre diverses xarxes. El llenguatge *hipertext*, creat en el Centre Europeu d'Investigació Nuclear (CERN) l'any 1989, va permetre a l'inici dels anys noranta la creació dels primers navegadors i la implantació de la *World Wide Web (WWW)*, que facilita la navegació simple i intuïtiva pels llocs d'Internet per mitjà d'una interfície gràfica, amb la qual cosa la navegació per Internet es va popularitzar ràpidament.

2. Don TAPSCOTT, «Prefaci: Promeses i perills de la tecnologia digital», en Juan Luis CEBRIÁN, *La xarxa: com canviaran les nostres vides els nous mitjans de comunicació. Un informe al Club de Roma*, Barcelona, Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya i Proa, 1998, p. 20.

3. Citat per J. L. CEBRIÁN: *La xarxa*, p. 38.

L'any 1996, pocs anys després de l'inici d'Internet, ja hi havia uns trenta milions d'usuaris de la xarxa. Dins de la dècada que ara comencem es calcula que s'arribarà als mil milions d'usuaris.

Hi ha el perill que molta gent, especialment del Tercer Món, quedi despenjada d'aquests avenços que evolucionen a un ritme tan ràpid. Però es tracta d'unes eines massa valuoses perquè els estudiosos de la Bíblia i del judaisme puguin acceptar de quedar-ne al marge. La majoria ja fan servir almenys programes de processament de textos, però molts encara han de fer el pas a l'ús dels programes de bases de dades i d'Internet.

En el present article ens referirem, en primer lloc, als beneficis que pot aportar l'ús d'Internet en l'àmbit dels estudis bíblics i de judaisme. La gran *xarxa* que és Internet, en efecte, ens pot permetre d'establir comunicació fàcil i profitosa amb altres éssers humans dedicats al nostre mateix àmbit d'estudi i ens pot ajudar a «pescar» abundant informació, que se'ns ofereix sovint gratuïtament. Però Internet també és una xarxa en la qual l'usuari pot quedar atrapat, com si fos un peix en lloc d'un pescador, perdut enmig de tanta sobreabundància d'informació. Cal pensar que la infraestructura i els mitjans econòmics necessaris per a posar informació a Internet són mínims comparats amb els que es necessiten per a publicar un llibre o una revista; això fa que fàcilment aparegui informació de poca qualitat a la xarxa i que calgui ser encara més rigorós en la tria de materials que s'hi poden trobar que en la tria de materials impresos. Les pàgines següents, i especialment els apartats 1 a 21, voldrien constituir una petita guia que orienti l'usuari d'Internet en el seu viatge per la xarxa a la recerca d'informació útil per als seus estudis bíblics i de judaisme i l'ajudi a estalviar temps.

En els últims apartats, però, canviarem una mica d'orientació i tractarem de programes informàtics relacionats amb la Bíblia i el judaisme. Programes que si bé es poden aconseguir gratuïtament o pagant a través d'Internet, també es poden adquirir normalment per altres mitjans i que, un cop instal·lats en l'ordinador, no necessiten connexió a Internet per a funcionar. Tot i que és en aquest camp on el biblista i l'hebraïsta troben normalment més satisfacció (pensem en les facilitats aportades pels tractaments de textos,⁴ en les gairebé il·limitades possibilitats d'anàlisi del text bíblic que ofereixen certes concordances electròniques⁵ o en la quantitat immensa d'informació i mitjans ràpids i fàcils per a localitzar-la que ofereixen les bases de dades en CD-ROM),⁶ ens entretenim més en la part relativa a Internet, tant perquè és la més desconeguda, com perquè a poc

4. Vegeu l'apartat 25.

5. Vegeu l'apartat 30.

6. Vegeu l'apartat 31.

a poc s'hi van oferint nous recursos seriosos que convé no ignorar (pensem, per exemple, en les revistes electròniques,⁷ certes llistes de correu⁸ i la consulta de bibliografies i biblioteques).⁹

Per més que una part de la informació de la llista que segueix es refereixi a l'hebreu modern i a l'Israel actual —atesa la proximitat entre l'hebreu modern i el bíblic i el fet que l'article va destinat no solament a biblistes sinó també a hebraïstes—, no hi hem inclòs, per motius semblants però de signe oposat, informació sobre el grec modern.

Lamentem no poder oferir més regularitat en la manera de referir-nos als diferents llocs i pàgines web. Sempre que podem indiquem, a més del nom del lloc o de la pàgina web i l'adreça electrònica, la institució a la qual el lloc o pàgina pertanyen, o el seu autor si es tracta d'una pàgina personal, i fins el nom de la població. Però cal tenir en compte que, a diferència del que passa amb els llibres, en els quals es fan constar actualment amb molta regularitat una sèrie de dades (autor, títol, col·lecció i número dins la col·lecció, editor, població, ISBN...), no hi ha cap normativa establerta pel que fa a la identificació dels llocs i pàgines web. Molts llocs i pàgines no indiquen a qui pertanyen i no sempre és fàcil descobrir-ho. Respecte a la població, de vegades ni tan sols té sentit indicar-ho: hi ha llocs o pàgines que tenen els seus autors repartits per diversos llocs del món, i el fet que el servidor on s'hostatgen estigui ubicat en una o altra població és una dada de poca significació i que fàcilment pot canviar d'un dia a l'altre segons les circumstàncies.

En el cas de llocs o pàgines web (normalment de continguts en llengües altres que l'hebreu) que s'identifiquen amb noms hebreus transcrits en caràcters llatins, hem mantingut aquestes transcripcions tal com se'ns ofereixen. Només hem transcrit de nou els noms d'aquells llocs o pàgines que els tenen en caràcters hebreus.

La informació acostuma a ser en anglès, si no s'indica el contrari o es dedueix clarament del nom del lloc o pàgina web. Cal tenir en compte que, per dificultats informàtiques, molts portals israelians encara són en llengua anglesa.

Sobre la manera de visualitzar els caràcters hebreus de les pàgines web, vegeu l'apartat 23.

En el moment de redactar aquest article, les més de quatre-centes adreces web que conté han estat visitades de nou, una o més vegades, i podem assegurar que totes eren vàlides. Això no vol dir que totes ho siguin també en el moment

7. Vegeu l'apartat 14.

8. Vegeu l'apartat 15.

9. Vegeu els apartats 16 i 17.

que la revista surti de la impremta i arribi a les mans del lector. Cal tenir en compte que els llocs i les pàgines web apareixen i desapareixen amb molta facilitat.

El lector ha de tenir en compte que el punt que hi ha a continuació de moltes adreces web de la llista no pertany a l'adreça sinó a la puntuació general del text; si per error l'inclou en la finestreta del navegador prevista per a escriure-hi les adreces web, el navegador l'advertirà que no troba l'adreça sol·licitada. És a dir, totes les adreces acaben en barra inclinada o algun caràcter alfanumèric.

Per a accedir més fàcilment a les diverses adreces, en lloc de copiar-les del text següent es pot obrir amb el navegador la pàgina web <<http://www.casanelas.com/pere/bibleresources>> o bé <<http://www.btlink.net/~btlink934179000/pere/bibleresources>> i fer clic en les adreces a les quals es vulgui accedir. D'aquesta manera, a més, hom es pot beneficiar de les possibles actualitzacions que experimenti aquesta pàgina web.

1. Cercadors especialitzats

Argos. Limited Area Search of the Ancient and Medieval Internet (Anthony F. Beavers i Hiten Sonpal, Universitat d'Evansville, Indiana). <<http://argos.evansville.edu/>>.— Cercador especialitzat i enllaços.
 Internet Suchstation (Andreas Gründschloß, Universitat de Mainz, Alemanya). <<http://www.uni-mainz.de/~gruenssch/suchfeld.html>>.— Metacercador.

2. Portals i altres llocs web generals sobre judaisme

Molts d'aquests llocs són útils no solament per la informació pròpia que aporten sinó també pels enllaços que contenen a altres llocs web. Començant la navegació en algun d'aquests llocs i seguint els diferents enllaços segurament podríem fer la llista de totes les adreces que oferim en aquestes pàgines.

About Judaisme (dins About.com). <<http://hebrew.about.com/>>.— Informació diversa sobre judaisme, Israel i llengua hebrea.
 Academic Jewish Studies Internet Directory (Stefan Rohrbacher). <<http://jewish-studies.virtualave.net/>>.
 Aish HaTorah. <<http://www.aish.org/>>.— Xarxa de centres educatius jueus. Portal també en castellà i en rus.
 The AishDas Society. <<http://aishdas.org/>>.— Portal de judaisme ortodox.

- Ariga (Robert Rosenberg). <<http://www.ariga.com/>>. — Portal israelià privat existent des 1995, amb abundant informació de grups pacifistes i defensors dels drets humans d'Israel i Palestina.
- Association for Israel Studies. <<http://www.aisraelstudies.org/ais.htm>>.
- Center for Israel & Jewish Studies (Universitat de Colúmbia, Nova York). <<http://www.columbia.edu/cu/cijs>>.
- Centre for Jewish Studies (Universitat de Manchester, Gran Bretanya). <<http://nonuniv.ox.ac.uk/~eajs/>>. — Inclou una pàgina molt completa d'enllaços ben classificats.
- Communauté Online: la voix de la Communauté Juive de France. <<http://www.col.fr/>>. — Portal judaic en francès.
- eJewish.info (Jewish Agency, Israel). <<http://www.ejewish.info/>>. — Nou lloc web destinat a enregistrar els recursos judaics d'Internet.
- European Association for Jewish Studies (EAJS). <<http://nonuniv.ox.ac.uk/~eajs/>>.
- Fent Filologia Hebrea per Internet (Universitat de Barcelona). <<http://www.bib.ub.es/www8/0recheb.htm>>. — Llista en català, interessant i al dia.
- Internet Medieval Sourcebook. Medieval Jewish Life. <<http://www.fordham.edu/halsall/sbook1t.html>>.
- Internet Resources for the Study of Judaism and Christianity (Jay C. Treat, Universitat de Pennsilvània). <<http://ccat.sas.upenn.edu/~jtreat/rs/resources.html>>.
- The Jewish Agency for Israel, The Department for Jewish Zionist Education. <<http://www.jajz-ed.org.il/index.html>>.
- The Jewish E-Mail Directory. <<http://www.jewsearch.com/>>.
- The Jewish Mall - Judaica. <<http://ipol.com/jmall/judaica.htm>>. — Informació d'art, llibres, música, joies, menjar, etc.
- Jewish Web Week (Jewish Family & Life). <<http://www.jww.org/>>.
- Jewish Studies. A Guide to Internet Resources (Biblioteca de la Universitat de Delaware). <<http://www2.lib.udel.edu/subj/jew/internet.htm>>.
- Jewish Studies Internet Resources (Universitat de Colúmbia, Nova York). <<http://www.columbia.edu/cu/lweb/indiv/mideast/cuvlj/>>.
- Jewish Studies Resources (Biblioteca de la Universitat de Princeton, Nova York). <<http://www.princeton.edu/~pressman/jewish.html>>. — Una de les millors pàgines sobre el tema. Actualitzada sovint.
- Jewishnet. Global Jewish Information Network. <<http://www.jewishnet.net/>>.
- JewishStreet. <<http://www.jewishstreet.com/main.cfm>>. — Portal judaic.
- Jews for Jesus Websites. <<http://www.jewsforjesus.org/>>.
- Judaica Site. Tradición Judía en Español. <<http://judaicasite.com/>>. — Portal en castellà.

- Judaism and Jewish Resources (Andrew Tannenbaum). <<http://shamash.org/trb/judaism.html#hebdoc>>.— Molts enllaços.
- Kosherfinder. Your guide to everything kosher. <<http://www.kosherfinder.com/>>.
- MavenSearch. Jewish Web Directory (entitat privada d'Israel). <<http://www.maven.co.il/>>.— Directori i cercador. Enllaços a més de quinze mil llocs webs de judaisme.
- Nana (Israel). <<http://www.nana.co.il/>>.— Portal en hebreu.
- Northwest Semitic Links (Reinhard G.Lehmann, Universitat de Mainz, Alemanya). <<http://www.uni-mainz.de/~lehmann/link.html>>.— Només enllaços, ben escollits i comentats, però actualitzats amb poca freqüència.
- Orthodox Union Organization. <<http://www.ou.org/>>.
- Reform Judaism (Union of American Hebrew Congregations). <<http://rj.org/>>.
- HaReshima: The Jewish Internet Portal. Your gateway to Jewish and Israel Internet sites from around the world. <<http://www.hareshima.com/>>.
- Sefarad: Los judeo-españoles (Fernando Franco). <<http://www.sefarad.f2s.com/>>.— Web destinada als jueus sefardites de parla castellana. Divulgació sobre la història dels jueus expulsats, text del decret d'expulsió (en castellà actual), glossari de judaisme, música, informació breu sobre la llengua hebrea, fòrum, enllaços...
- Sephardic House. Institute for Researching and Promoting Sephardic History and Culture (Nova York). <<http://www.sephardichouse.org/index1.html>>.
- Shamash. The Jewish Network. <<http://shamash.org/>>.— El més antic i un dels principals servidors al servei de les pàgines web de judaisme.
- Snunit. <<http://www.snunit.k12.il/>>.— Portal al servei de l'educació a Israel. En hebreu. Creat el 1994 dins de la Universitat Hebrea de Jerusalem, el 1999 es convertí en una organització independent. Continguts en línia; suport als professors; suport informàtic, etc.
- The Society for the Advancement of Nazarene Judaism (Netzari Yehudim). <<http://www.nazarene.net/>>.
- Torah.org (Project Genesis). <<http://www.torah.org/>>.— Portal de judaisme.
- Tapuz (Israel). <<http://www.tapuz.co.il/>>.— Portal en hebreu.
- Walla!. <<http://www.walla.co.il/>>.— Portal en hebreu.
- World ORT Union (organització al servei de l'educació fundada el 1880 a Sant Petersburg). <<http://www.ort.org/asp/page.asp>>.
- World Union of Jewish Students. <<http://www.wujs.org.il/index.html>>.
- World Union of Jewish Studies. <<http://www.jewish-studies.org/>>.

3. Portals i altres llocs web generals sobre Bíblia i Orient Pròxim antic

Vegeu també l'apartat 12, «Biblioteques i textos electrònics en línia».

- Bible Study Tools (dins Crowwalk.com). <<http://www.biblestudytools.net/>>.
- Bible Translation. <http://www.geocities.com/bible_translation/index.htm>.
- Bible-Links Page (Wieland Willker, Universitat de Bremen, Alemanya). <<http://www-user.uni-bremen.de/~wie/bibel.html#mail>>. — Enllaços abundants i al dia.
- Biblical History (Universitat Hebrea de Jerusalem. The Dinur Center for Research in Jewish History. The Jewish History Resource Center). <http://www.hum.huji.ac.il/dinur/Internetresources/historyresources/biblical_studies.htm>. — Llista d'enllaços a articles, textos bíblics, revistes electròniques i altres recursos.
- Biblical Studies on the Web. <<http://www.bsw.org/>>. — Revista electrònica. Cerca d'articles publicats en revistes electròniques (entre altres, *Biblica*). Múltiples enllaços: a revistes electròniques, catàlegs de biblioteques, etc.
- Biblical Studies Resources (Jim West). <<http://web.infoave.net/~jwest/>>.
- Catholic Biblical Federation. <<http://www.febic.org/>>. — Text en anglès, alemany, francès i castellà.
- Inquiries into Biblical Languages (David L. Washburn). <<http://www.nyx.net/~dwasbur/>>. — Abundants enllaços classificats i comentats.
- International Bible Society (cristians evangèlics). <<http://www.gospelcom.net/ibs/>> (pàgina en español: <<http://www.gospelcom.net/ibs/sp/>>).
- International Organization for Targumic Studies. <<http://targum.org/>> o bé <<http://www.tulane.edu/~ntcs/IOTS/index.html>>.
- Internet Christian Library (abans Institute of Christian Leadership). <<http://www.iclnet.org/>>. — Guia de recursos, organitzacions, bíblies i altres textos, etc., a Internet.
- Internet Resources for the Study and Teaching of Theology. <<http://info.ox.ac.uk/ctitext/theology/>>. — Conté un apartat dedicat a la Bíblia.
- ISATEX. Informations-Stelle für Alt-Testamentliche Exegese (Universitat de Mainz, Alemanya). <<http://www.isatex.de/>>. — Informació sobre textos en línia, publicacions, projectes d'investigació, congressos, etc.
- Links Católicos Mn. <<http://www.esglesia.org/>>. — Té un apartat amb molts enllaços de «Biblia» i l'advertència que «muchos de los links que aparecen son interconfesionales o protestantes»; un altre de «Tierra Santa» i un altre de «Pàgines catòliques en català». No actualitzat des del maig del 1999.
- The New Testament Gateway (Mark Goodacre, Universitat de Birmingham). <<http://www.ntgateway.com/>>.

- Resources for New Testament Studies (Rodney J. Decker). <http://faculty.bbc.edu/RDecker/rd_rsrc.htm>.
- Resource Pages for Biblical Studies (Universitat de Volda, Noruega). <<http://www.hivolda.no/asf/kkf/rel-stud.html>>.— Una de les millors pàgines de recursos per a l'estudi de la Bíblia.
- Scriptures.com (M. A. Markham). <<http://www.scriptures.com/>>.— Bíblies en línia, descarregables, en format àudio, i altres recursos per a l'estudi del text bíblic.
- Society of Biblical Literature (EUA). <<http://www.sbl-site.org/>>.— Consulta en línia de la *Review of Biblical Literature* (crítiques de llibres). Els membres de la societat tenen també accés en línia a: *Journal of Biblical Literature* i *Semeia*.
- United Bible Societies. <<http://www.biblesociety.org/index.html>>.— Text disponible també en castellà i en francès. Inclou bibliografia bíblica abundant comentada, especialment pensada per als traductors de la Bíblia.
- West Semitic Research Project (Universitat de Califòrnia del Sud, USC, Los Angeles, Califòrnia). <<http://www.usc.edu/dept/LAS/wsrp/index.html>>.

4. Associacions catalanes d'estudi i divulgació de la Bíblia i el judaisme

- Associació Bíblica de Catalunya. <<http://www.fut.es/~abcat>>.
- Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona. <<http://www.iscreb.org/>>.— Cursos de teologia (amb algunes assignatures de Bíblia) per Internet.
- Monestir de Montserrat. <<http://www.abadiamontserrat.net/>>.— Sobre la biblioteca, vegeu l'apartat 17.
- Societat Catalana d'Estudis Hebraics (societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans). <<http://www.iec.es/institucio/societats/SCEstudisHebraics/inici.htm>>.

5. Llengua hebrea

Vegeu també l'apartat 12, «Biblioteques i textos electrònics en línia».

- Acadèmia de la Llengua Hebrea (Jerusalem). <<http://hebrew-academy.huji.ac.il/>> o bé <<http://sites.huji.ac.il/ivrit/>>.— Text en hebreu i en anglès.
- The Alternative Hebrew Dictionary (part de The Alternative Dictionaries, Hans-Christian Holm). <<http://www.notam02.no/~hcholm/altlang/ht/Hebrew.html>>.— Brevíssim diccionari de *slang*.

- Ancient Hebrew Research Center (Reading, Pa.). <http://www.geocities.com/ancient_hebrew/>.— Curs d'iniciació a l'hebreu, amb so. Però amb errors notables (Ancient Hebrew Alephbet with Audio, Lesson 6: «What is their name?» = «Ma šemu?») (confusió amb la terminació verbal de la 3a persona plural?) en lloc de «Ma šemehem?»).
- Atar ha-Bayit ha-Metargem ha-Yiśre'eli = Israeli Translator's Home Page (Avi Bidan). <<http://translation-il.freesevers.com/>>.— Recursos per al traductor israelià. En hebreu, llevat del directori de traductors.
- Babylon. <<http://www.babylon.com/>>.— Diccionari hebreu en línia. De pagament.
- Biblical Hebrew (Jonathan Went, Norwich, Gran Bretanya). <<http://www.biblicalhebrew.com/>>.— Cursos i materials diversos per a l'estudi de l'hebreu.
- Foundation Stone. Learn Hebrew for Free. <<http://foundationstone.com.au/>>.— Lliçons i materials gratuïts per a l'aprenentatge de l'hebreu. S'han de descarregar.
- Hebrew Abbreviations (Biblioteca de la Universitat de Princeton, Nova Jersey) <<http://infoshare1.princeton.edu/katmandu/hebrew/open.html>>.
- Hebrew Language at the University of Texas at Austin. <<http://www.lamc.utexas.edu/hebrew/>>.— Materials diversos per a l'aprenentatge de l'hebreu modern i bíblic, incloent-hi vídeos.
- Hebrew Language Learning Resources (Universitat de Nova York). <<http://www.nyu.edu/acf/multilingual/hebrew/helearn.html>>.
- Hebrew Word of the Day. <<http://www.amerisoftinc.com/hebwordemail.htm>>.— Cal subscripció. Després es reben cada setmana dos o tres missatges explicant cada vegada un nou mot de l'hebreu bíblic o modern. El text hebreu es rep transliterat.
- Introduction to Modern Hebrew (M. Pasternak en el servidor de Blackboard, Inc.). <<http://www.blackboard.com/courses/HEB101/>>.— Curs d'hebreu elemental en línia, basat en «Hevenu Shalom Aleikhem» d'Aviv Ekroni i Rafi Banai.
- Ma'agar ha-'Ivrit ha-Medubberet be-Israel = The Corpus of Spoken Israeli Hebrew (Universitat de Tel-Aviv). <<http://spinoza.tau.ac.il/hci/dep/semitic/cosih.html>>.— En construcció. Pàgina no actualitzada des del maig del 2000. Text en hebreu i en anglès.
- Ma'agar ha-Munnaḥim = Hebrew Terms Database (Acadèmia de la Llengua Hebrea). <<http://hebrew-terms.huji.ac.il/>>.— Consulta de terminologia en línia. Text de les pàgines en hebreu. Es poden fer les consultes entrant termes en hebreu, en anglès o en llatí (en el cas de la terminologia de les ciències naturals).

- Mifal ha-Millon ha-Histori la-Lašon ha-‘Ivrit [= Projecte del *Diccionari històric de la llengua hebrea*] (Acadèmia de la Llengua Hebrea). <<http://hebrew-academy.huji.ac.il/dictionary1.html>>. — En hebreu.
- Passing Phrase (Eli Birnbaum, The Jewish Agency for Israel). <<http://www.jafi.org.il/phrase/>> o bé <http://www.learnhebrew.org.il/>>. — Cada setmana una nova frase feta, comentada i que es pot sentir. Possibilitat de subscripció per a rebre per correu cada setmana la breu lliçó.
- Semantics of Ancient Hebrew Database (projecte coordinat per Takamitsu Muraoka, Universitat de Leiden). <<http://www.ed.ac.uk/~dreimer/SAHD/>>.
- Starting with Aleph (JeMM Productions). An On-line Course in Hebrew Reading and Jewish Values. <<http://ejemm.com/aleph/>>. — Amb so.
- Travlang (Travlang, Inc.). <<http://www3.travlang.com/>>. — Recursos per a l'aprenentatge de llengües, entre les quals la llengua hebrea. Vocabularis en línia i amb so.
- Yamada Language Center. WWW Guide: Hebrew (Universitat d'Oregon). <<http://babel.uoregon.edu/yamada/guides/hebrew.html>>.

6. Arameu i siríac. Targums, Peixitta

- Aramaic Bible Translation Project (Victor N. Alexander). <<http://www.va.com/bible/aramaic.html>>.
- Aramaic and Syriac (The Society for the Advancement of Nazarene Judaism). <<http://www.nazarene.net/aramaic/>>. — Inclou una pàgina d'enllaços, subscripció a la llista B-Aramaic, etc.
- Beth Mardutho: The Syriac Institute (seu actual a Nova Jersey). <<http://www.bethmardutho.org/>>.
- The Comprehensive Aramaic Lexicon (Stephen A. Kaufman, Joseph A. Fitzmyer i Michael Sokoloff; seu al Hebrew Union College de Cincinnati). <<http://call.cn.huc.edu/index.html>>. — Inclou també els textos dels targums, transliterats i en caràcters arameus. Es poden fer cerques per text.
- International Organization for Targumic Studies. <<http://targum.org/>> o bé <<http://www.tulane.edu/~ntcs/IOTS/index.html>>.
- Learn Assyrian OnLine (Robert Oshana, Chicago, Il.). <<http://members.aol.com/assyrianme/aramaic/aramaic.html>>. — Materials per a aprendre siríac i enllaços, tot elaborat per cristians assiris.
- Peshitta Institute (Universitat de Leiden). <<http://www.leidenuniv.nl/gg/peshitta/index.html>>.
- The Taylor-Schechter Genizah Research Unit (Biblioteca de la Universitat de

Cambridge). <<http://www.lib.cam.ac.uk/Taylor-Schechter/>>. — Informació sobre el fons i reproduccions d'alguns manuscrits de targums.

7. Llengua grega. Versió dels LXX

La Bible grecque des Septante. Introduction de Marguerite Harl (dins del web Tradere). <<http://www.tradere.org/biblio/>>.

A Brief Guide to Ancient Greek Pronunciation (John Opsopaus, dins la Biblioteca Arcana). <<http://www.cs.utk.edu/~mclennan/BA/pronunciation.html>>.

Flash.gr. <<http://www.flash.gr/>>. — Portal en grec modern, útil per a cercar temàtica bíblica dins la xarxa grega d'Internet.

Greek Language and Linguistics Gateway (Michael W. Palmer). <<http://www.greek-language.com/>>. — Pàgina de recursos i enllaços molt completa.

In.gr. <<http://www.in.gr/>>. — Portal en grec modern, útil per a cercar temàtica bíblica dins la xarxa grega d'Internet.

International Organization for Septuagint and Cognate Studies. <<http://ccat.sas.upenn.edu/ioscs/>>.

Little Greek (Jonathan Robie). <<http://www.ibiblio.org/koine/>>. — Per a l'aprenentatge del grec del Nou Testament i dels LXX.

Matzenta (Atenes). <<http://www.magenta.gr/>>. — Portal en grec modern, útil per a cercar temàtica bíblica dins la xarxa grega d'Internet. També: programes, fonts gregues UNICODE, diccionari de grec clàssic a grec modern, notícies en grec clàssic... Conté pàgines traduïdes a l'anglès.

New English Translation of the Septuagint. <<http://ccat.sas.upenn.edu/nets/>>.

NT Greek.net. <<http://www.ntgreek.net/>>. — Cursos de grec del Nou Testament en línia, registrant-se o sense registrar-se.

The Perseus Digital Library. <<http://www.perseus.tufts.edu/>>. — Vegeu l'apartat 12; inclou recursos per a l'estudi del grec, per exemple una gramàtica de Herbert Weir Smyth.

Read the Greek New Testament (Peter Misselbrook). <<http://www.btinternet.com/~MisPar/GNotes/>>. — Notes al Nou Testament (de vocabulari, gramàtica, exegesi) per a ajudar el lector amb un coneixement elemental del grec del Nou Testament.

Resources for Learning New Testament Greek (Corey Keating). <<http://www.ntgreek.org/>>.

The Septuagint. Theological and Academic Resources for the Study of the Septuagint and Old Greek Versions (Joel Kalvesmaki). <<http://arts-sciences.cua.edu/ecs/jdk/LXX/index.htm>>.

Septuaginta Deutsch. Das griechische Alte Testament in Übersetzung. <<http://www.septuaginta-deutsch.de/>>.

The Sound of Ancient Greek: Classical Pronunciation (Österreichische Akademie der Wissenschaften). <<http://www.oeaw.ac.at/kal/aggp/>>.— Bibliografía i tres textos llegits.

8. Ugarític

The Edinburgh Ras Shamra Project (Universitat d'Edimburg). <<http://www.ed.ac.uk/~ugarit/home.htm>>.

Proposal to encode Ugaritic Cuneiform in Plane 1 of ISO/IEC 10646-2 (Michael Everson, ISO/IEC). <<http://std.dkuug.dk/jtc1/sc2/wg2/docs/n1640/n1640.htm>>.

Ugarit-Forschungsstelle (Institut für Altorientalische Philologie und Vorderasiatische Altertumskunde, Münster). <<http://ugarit.uni-muenster.de/>>.

Sapanu. Publicaciones en Internet del Laboratorio de Hermeneumática (CSIC, Madrid). <<http://www.labherm.filol.csic.es/>>.

9. Fenici

A Bequest Unearthed, Phoenicia = Un legado revelado, Fenicia (Salim George Khalaf, N. C.). <<http://phoenicia.org/>>.

10. Ídix

A Glossary of Yiddish Expressions (Michael D. Fein, dins el servidor Ariga, vegeu l'apartat 2). <<http://www.ariga.com/yiddish.htm>>.— Versió resumida de «Yiddishkeit» (vegeu més avall).

The Spoken Yiddish Language Project (Universitat de Colúmbia, Nova York). <<http://www.columbia.edu/cu/cria/Current-projects/Yiddish/yiddish.html>>.

Yiddish Stuff Page (Harry Leichter). <http://www.haruth.com/Yiddish_Stuff.htm>.— Pàgina amb molts enllaços.

Yiddishkeit. List of Yiddish Words and Expressions (Michael D. Fein). <<http://www.pass.to/glossary/>>.

11. Arqueologia, paleografia, rotlles del Mar Mort, cronologia

- Ancient Texts Relating to the Bible (West Semitic Research Project, vegeu l'apartat 3). <http://www.usc.edu/dept/LAS/wsrp/educational_site/ancient_texts/>.— Amb reproduccions d'inscripcions.
- Archeological Excavations in Israel... (Ministeri d'Afers Exteriors d'Israel). <<http://www.israel-mfa.gov.il/archdigs.html>>.— Llista de les excavacions projectades per a la propera campanya perquè s'hi puguin apuntar voluntaris.
- Biblical Archeology (K. Meyers). <http://www.lpl.arizona.edu/~kmeyers/archaeol/bib_arch.html>.— Pàgina d'enllaços comentats, escrita per un afeccionat al tema.
- The Biblical Archeology Society (Washington). <<http://www.bib-arch.org/index.html>>.
- Evolution of Alphabets (Robert Fradkin, Universitat de Maryland). <<http://www.wam.umd.edu/~rfradkin/alphapage.html>>.
- Great Isaiah Scroll (Fred P. Miller, dins el web de MoellerHaus Publisher). <<http://www.ao.net/~fmoeller/qumdir.htm>>.— Facsímil, comentaris i traducció.
- Hebrew/Civil Calendar (HaReshima). <<http://www.hareshima.com/CALENDAR/HebrewCalendar.asp>>.— Calendari jueu, del portal HaReshima (vegeu l'apartat 1).
- Inscriptions from the Land of Israel (Michael L. Satlow, Universitat de Virgínia). <<http://jefferson.village.virginia.edu/mls4n/>>.
- The Institute of Egyptian Art and Archaeology (Universitat de Memfis). <<http://www.memphis.edu/egypt/>>.
- K. C. Hanson's Collection of West Semitic Documents. <<http://www.stolaf.edu/people/kchanson/westsem.html>>.— Inclou algunes reproduccions, traduccions, bibliografia, etc.
- Links to Ancient Near Eastern Web Sites (Gary Greenberg). <<http://ggreenberg.tripod.com/ancientne/links.html>>.— Llista d'enllaços comentats.
- The Orion Center for the Study of the Dead Sea Scrolls and Associated Literature (Universitat Hebrea de Jerusalem). <<http://orion.mssc.huji.ac.il/>>.
- The Sacred Calendar of the God of Israel (David B Loughran, Stewarton Bible School, Stewarton, Scotland). <<http://atschool.eduweb.co.uk/sbs777/saccal/calbook/>>.

12. Biblioteques i textos electrònics en línia: bíblies, literatura hebrea, comentaris, estudis...

S'hi inclouen alguns textos que, a més de ser llegits o consultats, poden ser escoltats a través dels altaveus de l'ordinador. En el cas dels textos bíblics, indiquem si hi ha possibilitat de cerca a través de mots o frases. Cap d'aquestes edicions bíbliques no ofereix unes possibilitats de cerca per a l'estudi seriós del text bíblic que s'acosti ni remotament a les que ofereixen programes com *Bible-Works* o *Accordance* (vegeu l'apartat 30), tot i les qualitats innegables i la utilitat, a un altre nivell, de «Blue Letter Bible».

A Page from the Babilonian Talmud (Eliezer Segal, Universitat de Calgary, Canadà). <<http://www.acs.ucalgary.ca/~elsegal/TalmudPage.html>>.

A Site Inspired by the Encyclopedia of New Testament Textual Criticism (Robert B. Waltz). <<http://www.skypoint.com/~waltzmn/>>.— Articles d'enciclopèdia i enllaços.

ARTFL Project. Multi-lingual Bibles (Universitat de Chicago). <<http://www.lib.uchicago.edu/efts/ARTFL/public/bibles/>>.— Quatre versions bíbliques (Vulgata, alemanya de Luter, francesa de Louis Segond i *King James Version* cercables per text i amb els capítols enllaçats).

Audio Bible Online. <<http://www.audio-bible.com/>>.— Lectura i audició del text de la *King James Version*. Localització del text per llibre i capítol.

Bible de Jérusalem (dins del web Tradere, de l'ordre dels dominicans). <<http://www.tradere.org/biblio/bdj/>>.— Sense notes ni possibilitat de cerca per text.

Bible en hébreu. Anastésontai (Didier Stadelmann, Crissier, Suïssa). <<http://www.anastesontai.com/>>.— Text hebreu vocalitzat, sense possibilitat de cerca per text. Format UNICODE. Descarregable. Pàgina introductòria en francès, anglès, castellà i alemany, a escollir.

La Bible. Traduction Oecuménique de la Bible (dins del web Tradere, de l'ordre dels dominicans). <<http://www.tradere.org/biblio/tob/>>.— Sense notes ni possibilitat de cerca per text.

Bible Study Tools (Crosswalk.com). <<http://www.biblestudytools.net/>>.— Bíblies en llengües originals i traduccions (amb cerca per text), comentaris, concordances, diccionaris, enciclopèdies i altres textos (Flavi Josep, per exemple), enllaços. Tot en línia.

Bible.com - Online World (Christ Unlimited Ministries). <<http://www.bible.com/>>.— Enllaços a moltes bíblies en línia (catorze d'angleses i d'altres en diverses llengües), algunes en àudio i algunes que admeten cerca per text.

- BibleGateway (A service of Gospel.com net). <<http://bible.gospelcom.net/bible>>.— Bíblies consultables en línia i amb cerca per text en dinou llengües diferents (onze versions angleses, una de francesa, tres d'italianes, tres de castellanes, etc.).
- Blue Letter Bible. <<http://www.blueletterbible.org/>>.— *King James Version* amb cerca per mots (truncats o no) i frases. Enllaç amb text hebreu i grec (incloent-hi el dels LXX) interlineals i nombres Strong. Enllaços amb vuit versions angleses, diccionaris, comentaris, mapes, himnes, gravats, etc.
- CETH (Center for Electronic Texts in the Humanities, Universitat Rutgers, Nova Jersey). <<http://www.ceth.rutgers.edu/>>.— Amb enllaços a altres centres de textos electrònics.
- Christian Classics Ethereal Library. <<http://www.ccel.org/>>.— Biblioteca electrònica d'obres de domini públic. Entre altres textos, inclou *The world wide encyclopedia of Christianity* (en formació), que integra diversos diccionaris i enciclopèdies (actualment: *Easton's Bible dictionary*; *Torrey's topical text-book*; ELWELL, *Dictionary of Christian theology*; *Catholic encyclopedia*) i *The world wide study Bible*, que en cada capítol del text bíblic ofereix diferents versions, en text i en àudio, comentaris, etc.
- Color-Coded Luke (James D. Tabor). <<http://www.uncc.edu/jdtabor/luke.html>>.— El text de l'Evangeli segons Lluc acolorit per distingir les fonts: font Q, Marc, material propi de Lluc.
- The Comprehensive Aramaic Lexicon (Stephen A. Kaufman, Joseph A. Fitzmyer i Michael Sokoloff; seu al Hebrew Union College de Cincinnati). <<http://cal1.cn.huc.edu/index.html>>.— Textos dels targums, transliterats i en caràcters arameus.
- DataJEM. The Database of Jewish Educational Materials (The Jewish Agency for Israel). <<http://www.jajz-ed.org.il/datajem/>>.
- Diatheke Online Bible. <<http://bible.gotjesus.org/>>.— Textos originals i moltes versions en format UNICODE i cercables en línia, per mots i frase. Diccionaris i comentaris.
- The Digital Genizah. Torah Jewish learning, Talmud, Divrei Torah, Tanach, Targum, Genesis. Mishneh, Gemara, Jewish Search Engines (Mark C. Bassell). <<http://www.uscj.org/metny/middletown/TORAH.HTM>>.— Pàgina d'enllaços.
- Domuni. Portail des Sciences Humaines et Religieuses (Tolosa de Llenguadoc). <<http://www.domuni.org/>>.
- Early Christian Writings (Peter Kirby). <<http://www.earlychristianwritings.com/>>.— Textos dels dos primers segles, amb traduccions i comentaris: Nou Testament, Flavi Josep, literatura apòcrifa i gnòstica, pares de l'Església.

- Electronic Resources for Religious Studies (Fondren Library, Electronic Text Center, Universitat Rice, Houston, Texas). <<http://www.rice.edu/fondren/etext/resources/religion.html>>. — Enllaços comentats a textos en línia, bibliografies i altres recursos d'Internet.
- Facts about Israel. Cultura (Ministeri d'Afers Exteriors d'Israel). <<http://www.israel.org/mfa/go.asp?MFAH011c0>>. — Informació sobre els diversos àmbits de la cultura jueva: història, literatura, ciència, art, etc. Text diponible també en castellà, francès, portuguès i alemany.
- Fundación Épsilon (Editorial El Almendro, Còrdova). <<http://www.elalmendro.com/epsilon/portada.htm>>. — Comentaris abundants a les lectures de la litúrgia catòlica, textos sobre Palestina en temps de Jesús, articles sobre el Nou Testament, enllaços, etc. Tot en línia.
- Garbini, Giovanni. *The Aramaic inscription of Tel Dan*. <http://www.geocities.com/Paris/LeftBank/5210/tel_dan.htm>. — Article.
- Garbini, Giovanni. *Biblical Aramaic*. <<http://www.geocities.com/Paris/LeftBank/5210/bibarama.htm>>. — Article.
- Glossary of terms related to Judaism (preparat per Robert A. Kraft, Universitat de Pennsilvània, i altres). <<http://philo.ucdavis.edu/zope/home/bruce/RST23/gloss.html>>.
- Greek/Latin New Testament Audio Readings (J. Simon, Austin, Texas). <<http://www.greeklatinaudio.com/mp3dl.htm>>. — Textos del Nou Testament grec i de la Vulgata llegits; els textos grecs, segons la pronunciació del grec modern.
- Greek New Testament (Tony Fisher). <<http://www-users.cs.york.ac.uk/~fisher/gnt/>>. — Cerca per llibre i capítol i per mot (forma o arrel).
- Hebrew Alphabet (part del web Judaism 101, de Tracey Rich; vegeu l'apartat 12). <<http://www.jewfaq.org/alephbet.htm>>.
- The Hebrew Text of the Tanach (dins el servidor Shamash; vegeu l'apartat 1). <<http://shamash.org/tanach/text.html>>. — Enllaços, comentats, a diferents llocs on es pot consultar en línia o descarregar aquest text.
- Identification of the Authors of the Torah (Cignus' Study. Debunking the Bible). <<http://www.cygnus-study.com/pagefive.shtml>>. — Amb una taula que atribueix els textos a les diferents fonts, segons Richard Elliot Friedman.
- Interlinear Study Bible (dins Bible Study Tools). <<http://www.biblestudytools.net/InterlinearBible/>>. — Inclou els textos originals hebreu i grec. Cerca per mots.
- International Bible Society (cristians evangèlics). <<http://www.gospelcom.net/ibs/>> (pàgina en espanyol: <<http://www.gospelcom.net/ibs/sp/>>). — Apartat «Online Scriptures».

- Internet Christian Library (abans Institute of Christian Leadership). <<http://www.iclnet.org/>>.— Un dels millors llocs web per a trobar literatura relacionada amb la Bíblia a Internet.
- Jerusalem Perspective Online. <<http://www.jerusalemerspective.com/>>.— Ofereix una col·lecció d'articles sobre Bíblia i judaisme en línia. Només alguns complets.
- Jewish Publication Society Bible (1917). <<http://www.breslov.com/bible/>>.— Text anglès i text hebreu consultables en línia. Cerca per text en construcció.
- The Jewish Virtual Library (America-Israeli Cooperative Enterprise). <<http://www.us-israel.org/index.html>>.— Més de sis mil articles i dues mil fotografies sobre diferents aspectes del judaisme.
- Judaism 101 (Tracey Rich). <<http://www.jewfaq.org/alephbet.htm>>.— Mena de petita enciclopèdia judaica ortodoxa en línia.
- Logos. Multilingual E-Translation Portal (Mòdena, Itàlia). <<http://www.logos.it/>>.— Diccionari interactiu en línia de diverses llengües, amb definicions, citacions, so, etc. Inclou l'hebreu.
- Ma'agar Sifrut ha-Qodesh. ('Base de dades de Literatura Sagrada'; dins el servidor Snunit, vegeu l'apartat 2). <<http://www1.snunit.k12.il/kodesh/>>.— Textos en hebreu: Bíblia, Talmud de Jerusalem i Babilònic, Tosseftà, *Mišne Tora* de Maimònides.
- Mechon Mamre (Jerusalem). <<http://www.mechon-mamre.org/>>.— 1. Sobre l'obra *Mišne Tora* de Maimònides; text hebreu i versió anglesa. 2. Enciclopèdia bàsica de judaisme, en anglès. 3. Bíblia hebrea, segons el còdex d'Alep, en quatre versions diferents (vocalitzada, en escriptura plena, en escriptura defectiva, en paral·lel amb la versió anglesa de la Jewish Publication Society, 1917). El text hebreu, tant de *Mišne Tora* com de les versions bíbliques, es pot cercar.
- Metalogos. Coptic Gospels of Thomas, Philip and Truth (Ecumenical Coptic Project, Atenes). <<http://www.metalog.org/>>.— Textos de Nag Hammadi. Introducció i textos en anglès i en castellà.
- Mr. Smith's Talmud Page. Llista de les referències a la Bíblia en el Talmud. <<http://www.geocities.com/Athens/Acropolis/5680/talmud.htm>>.
- My Hebrew Dictionary (Jacob Richman). <<http://www.dictionary.co.il/>>.— Diccionari anglès-hebreu, amb els termes classificats per temes.
- Navigating de Bible II. Online bar/bat mitzvah tutor (World ORT Union, vegeu l'apartat 2). <<http://www.bible.ort.org/>>.— Calendari, atles, traducció anotada del text bíblic i altres recursos per a la preparació del Bar-Mitsvà. Destaca l'apartat «Torah», en què es presenta el text del Pentateuc disposat per *paraixot*, en escriptura vocalitzada i sense vocalitzar, acompanyat d'una

traducció i de notes; fent clic en les icones en forma d'altaveu es pot sentir amb molt bona qualitat acústica la cantillació del text. Text de les pàgines a escollir entre castellà, anglès o rus.

The Net Bible. New English Translation. <<http://www.bible.org/netbible/index.htm>>.— Excel·lent nova traducció bíblica a l'anglès, acompanyada de bones notes. També es pot descarregar el text en format HTML i està inclosa en *Logos Bible Software* (vegeu l'apartat 30).

Noncanonical Homepage (Westley Center Online, Northwest Nazarene University). <<http://wesley.nnu.edu/noncanon.htm>>.— Deuterocanònics, apòcrifs de l'Antic Testament i del Nou Testament, primers pares de l'Església.

Nou Testament grec. Format UNICODE (motor de cerca de George Tsoulouhas). <<http://www.gospel.gr/>>.— Cerca per text (arrels). Text de les pàgines en grec.

Nova Vulgata. Bibliorum Sacrorum Editio (Vaticà). <http://www.vatican.va/archive/bible/nova_vulgata/documents/nova-vulgata_index_lt.html>.— Sense cerca per text.

Old Testament Life and Literature (Gerald A. Larue, 1968). <http://www.infidels.org/library/modern/gerald_larue/otll/>.

On-Line Texts Related to Biblical Study (Alan Humm, Universitat de Pennsilvània). <<http://ccat.sas.upenn.edu/~humm/Resources/Texts/index.html>>.— Bíblia, textos de l'Orient Pròxim antic, Apòcrifs, textos de Qumran, credos de l'Església primitiva, literatura rabínica, etc.

The Online Jewish Library (Efi Weiss). <<http://hobbes.jct.ac.il/efi/torah.html>>.— Informació sobre la Bíblia i altra literatura religiosa jueva. Enllaços a la Bíblia hebrea, al Talmud i a d'altres textos, en hebreu.

Peshitta Aramaic/English Interlinear New Testament. <<http://www.peshitta.org/>>.— Web amb seu en un servidor de la comunitat assíria. Arxius en format PDF (Acrobat Reader).

Perseus Project (Gregory Crane, Universitat Tufts, Medford, Massachusetts). <<http://www.perseus.tufts.edu/>>.— Textos grecs antics amb enllaços morfològics a eines textuais i traduccions a l'anglès.

Rashi (Russell Hendel). <<http://www.rashiyomi.com/>> o bé <<http://shamash.org/rashi>>.— Sobre el rabí francès dels segles XI i XII *Šelomo Yišḥaḳi o Raši*.

Sacred Texts (J. B. Hare). <<http://www.sacred-texts.com/>>.— Inclou un apartat sobre judaisme.

Scriptures.com (M. A. Markham). <<http://www.scriptures.com/>>.— Inclou enllaços a bibles en línia (algunes cercables per text) i en format àudio.

Šira 'Ivrit 'al ha-Rešet (Ron Gill). <<http://members.tripod.com/~rongill/hebpems.html>>.— Poesia hebrea. Enllaços.

- Širešet (dins el servidor de Snunit, vegeu l'apartat 2). <<http://www.snunit.k12.il/shireshet/>>.— Poesia contemporània en hebreu.
- Study Resources (Red Chute Church of Christ). <<http://www.homestead.com/redchutechurchofchrist/resources.html>>.— Enllaços a bíblies, diccionaris, concordances, mapes, etc.
- The Tanach Page (Institute of Practical Bible Education, dins el web de la Internet Christian Library). <<http://www.iclnet.org/pub/resources/text/ipb-e/tanach/ipbe-tn.html>>.— Text hebreu sense vocalitzar. Sense programa de cerca.
- The Taylor-Schechter Genizah Research Unit (Biblioteca de la Universitat de Cambridge). <<http://www.lib.cam.ac.uk/Taylor-Schechter/>>.— Informació sobre el fons i reproduccions d'alguns manuscrits.
- The Unbound Bible (Universitat Biola, La Mirada, Califòrnia). <<http://unbound.biola.edu/>>.— Es poden fer cerques per text en deu versions angleses, en el text hebreu i en el text grec.
- Thesaurus Linguae Graecae (Universitat de Califòrnia, Irvine, Califòrnia). <<http://www.tlg.uci.edu/>>.

13. Textos bíblics descarregables (en llengua original i traduccions)

Incloem en aquest apartat textos bíblics que no es poden consultar en línia (a diferència dels de l'apartat 10); cal baixar un arxiu del servidor al propi ordinador i llavors obrir-lo amb el programa adequat al format del text. Els textos bíblics que van acompanyats d'un programa de concordances electròniques estan inclosos en l'apartat 29.

- Center for Computer Analysis of Texts (Universitat de Pennsilvània). <<http://ccat.sas.upenn.edu/teachtech/about-ccat.html>> o, directament: <<gopher://ccat.sas.upenn.edu:3333/11/Religious/Biblical>>.— Text hebreu/arameu de la Bíblia i text grec dels Setanta, en format electrònic transliterat. Versió amb els dos textos en paral·lel. Versió analitzada morfològicament. Aquests textos es poden convertir a caràcters hebreus i grecs fent servir els tipus de lletra del Summer Institute of Linguistics.
- The Net Bible. New English Translation. <<http://www.bible.org/netbible/index.htm>>.— Excel·lent nova traducció bíblica a l'anglès, acompanyada de bones notes. També es pot consultar en línia i està inclosa en *Logos Bible Software* (vegeu l'apartat 30).
- The Oxford Text Archive (Universitat d'Oxford). <<http://ota.ahds.ac.uk/>>.— Entre altres textos, s'hi pot trobar el text Michigan-C Claremont de la *BHS* i

el text grec dels LXX. Són els mateixos textos que es poden obtenir també del Center for Computer Analysis of Texts (vegeu el paràgraf anterior).
 Scriptures.com (M. A. Markham). <<http://www.scripatures.com/>>.— Inclou enllaços a bíblies descarregables.
 The Unbound Bible (Universitat Biola, La Mirada, Califòrnia). <<http://unbound.biola.edu/>>.— Textos en les llengües originals (incloent-hi el Nou Testament grec de Stephanos, 1550, de Scrivener, 1894, i de Westcott-Hort), versions antigues, moltes versions modernes. Alguns textos, en format UNICODE (UTF8; vegeu l'apartat 23 sobre aquest format).

14. Revistes electròniques en línia, circulars

Pàgines amb llistes d'enllaços a revistes electròniques

Center of Electronic Resources in Theology and Religion (American Theological Library Association). <<http://rosetta.atla-certr.org/CERTR/e-journals.html>>.— Inclou una llarga llista de revistes electròniques, bona part de les quals de temes bíblics, judaics, d'Orient antic, etc.
 Electronic Journals (Society of Biblical Literature). <<http://www.sbl-site.org/e-journals.html>>.— Enllaços a cinc revistes electròniques.
 Journals Relating to Jewish History (Universitat Hebrea de Jerusalem). <<http://www.hum.huji.ac.il/dinur/links/Journals.htm>>.— Només una part, consultables en línia.
 Online Journals (Biblical Studies on the Web). <<http://www.bsw.org/index?l=30>>.— Llista força completa, amb enllaços. S'hi indica el lloc de publicació de la revista, si està totalment digitalitzada o no, si és d'accés lliure o restringit, etc.

Algunes exemples de revistes electròniques

Biblica (Pontificio Istituto Biblico, Roma). <<http://www.bsw.org/project/biblica/>> o bé <<http://biblica.bsw.org>>.— Totalment en format electrònic des de l'any 1998.
Be-Ḳol Derakēka Da'ehu. Ketav-‘Et Le-‘Inyiane Tora u-Mada’ = BDD. Journal of Torah and Scholarship (Universitat de Bar-Ilan, Israel). <<http://www.biu.ac.il/JH/BDD/index.shtml>>.— Publicada només en format electrònic. En hebreu. Sumaris en anglès.

Hugoye: Journal of Syriac Studies (Beth Mardutho: The Syriac Institute, Nova Jersey). <<http://syrcom.cua.edu/Hugoye/index.html>>. — Només en format electrònic.

Ioudaios Review (Universitat Lehigh, Bethlehem, Pennsilvània). <<http://listserv.lehigh.edu/lists/ioudaios-review/>>. — Només en format electrònic. Sobre el període grecoromà.

Jewish Studies Newsletter (Jewish Studies Network, afiliada a Hebrew College i Shamash). <<http://www2.h-net.msu.edu/~judaic/>>.

Journal of Biblical Literature (Society of Biblical Literature). <<http://www.sbl-site2.org/Publications/JBL/>>. — Accessible en línia a partir del volum de l'any 2000 als membres de la Society of Biblical Literature.

Journal of Hebrew Scriptures (Universitat d'Alberta, Canadà). <<http://www.arts.ualberta.ca/JHS/>> o bé <<http://purl.org/jhs>>.

Review of Biblical Literature (Society of Biblical Literature). <<http://www.bookreviews.org/>>. — Crítiques de llibres. Consulta gratuïta per Internet. Versió impresa per subscripció de pagament.

TC: A Journal of Biblical Textual Criticism (ATLA. Center for Electronic Resources in Theology and Religion, Stone Mountain, Geòrgia). <<http://rosetta.atla-certr.org/TC/TC.html>>. — Només en format electrònic.

15. Llistes de distribució de correu

Les llistes de distribució de correu constitueixen una de les eines d'Internet més profitoses per a l'investigador. El missatge enviat per qualsevol dels subscriptors de la llista al servidor de la llista és enviat automàticament a tots els subscriptors. D'aquesta manera, centenars d'investigadors poden donar la seva opinió sobre els diversos temes que els subscriptors hi plantegen.

Alguns dels principals sevidors de llistes de distribució; pàgines amb enllaços a llistes de correu

E-Mail Discussion Lists (Harvard Divinity School). <http://www.hds.harvard.edu/library/internet/discussion_lists.html>.

Jewish and Hebrew E-Mail Discussion Groups. <<http://www.geocities.com/jewishgroups/>>.

Jewishnet (Global Jewish Information Network). <<http://www.jewishnet.net/services/lis.htm>>.

- Links to Jewish Discussion Groups (Mish Mash). <<http://mishmash.virtualave.net/discuss.html>>.— Una cinquantena d'enllaços a llistes de correu electrònic.
- Listserv and Discussion Groups in Jewish Studies. <<http://www.columbia.edu/cu/cijs/listserv.html>>.— Selecció d'algunes de les principals llistes de correu electrònic sobre estudis judaics.
- Mailing List Archives (Shamash: The Jewish Internet Consortium). <<http://shamash.org/help/listoflists.shtml>>.— Aquest servidor hostatja 498 llistes de correu, de les quals 400 són visibles per al visitant. En molts casos es poden consultar els missatges enviats a la llista sense estar-hi subscrit.
- Shortlist of Email Forums for Theologians. <<http://info.ox.ac.uk/ctitext/theology/email.html>>.— Pàgina de Michael Fraser, Oxford. L'apartat de «Sacred Texts» conté tretze de les principals llistes de correu de tema bíblic (compte!: les dades que conté, entre les quals, les instruccions de subscripció, no s'han actualitzat des de fa anys i són molt sovint errònies). Conté altres apartats que inclouen llistes dels temes que ens ocupen («General Religious Forums», etc.).
- SunSITE/Metalab Run Mailing Lists. <<http://franklin.oit.unc.edu/index.html>>.— En l'apartat de «Biblical Languages» s'inclouen quatre llistes de tema bíblic hostatjades en aquest servidor.
- Topica. <<http://www.topica.com/>>.— Aquest servidor hostatja 130 llistes en l'apartat «Bible», 7 en «Talmud» i 86 en «Torah». Alguna llista en castellà.
- Yahoo! Groups. <<http://groups.yahoo.com/>>.— Hi ha 20 914 llistes dins l'apartat de cristianisme, de les quals 1 169 d'estudis bíblics. 1 454 llistes dins l'apartat de judaisme.

Algunes de les principals llistes de distribució de correu electrònic

- Acts-L. <<http://groups.yahoo.com/group/acts-l/>>.— Llibre dels Fets dels Apòstols. 98 membres.
- ANE. Discussion List for the Study of the Ancient Near East (Oriental Institute, Universitat de Chicago). <http://www-oi.uchicago.edu/OI/ANE/OI_ANE.html>.
- B-Aramaic (The Society for the Advancement of Nazarene Judaism). <<http://www.nazarene.net/>>.— Per a estudiosos de l'arameu, en general, i especialment de l'arameu bíblic.
- B-Greek (Biblical Greek). <<http://www.ibiblio.org/bgreek/>> o bé <<http://metalab.unc.edu/bgreek/>>.— Per a estudiosos del Nou Testament grec. Es pressuposa coneixement del grec bíblic.

- B-Hebrew. Biblical Hebrew. <<http://www.ibiblio.org/bhebrew/>> o bé <<http://metalab.unc.edu/bhebrew/>>.— Per a estudiosos de l'Antic Testament hebreu. Es pressuposa coneixement de l'hebreu i l'arameu bíblics. 468 membres el 6.10.2000; dotzenes de missatges cada dia.
- Bible Translation. <http://www.geocities.com/bible_translation/> o bé, directament, <<https://mail.kastanet.org/lists/Bible-Translation/List.html>>.
- Biblesoftware (Yahoo! Grpoups). <<http://groups.yahoo.com/group/biblesoftware/>>.— «A forum to discuss all types of Bible software including, but not limited to, Logos, BibleWorks, QuickVerse, Gramcord, PC Study Bible, Ages, Theophilos, The Online Bible, and The Sword Project.» 147 subscriptors.
- BWorks-L. <<http://www.bibleworks.com/support.html>>.— Per a usuaris del programa BibleWorks.
- Enkidu-L. <<http://web.idirect.com/~atrium/bibliotheca/discussion/enkidu.html>>.— Antiques cultures mediterrànies d'abans del 600 dC. Llista gairebé sense moviment de missatges.
- Graphai. <<http://ccat.sas.upenn.edu/graphai/>>.— Estudi acadèmic del Nou Testament. Els qui no són membres de la Society of Biblical Literature (vegeu l'apartat 3) han de sol·licitar-hi l'admissió.
- Heblang. <<http://shamash.org/help/listoflists.shtml>>.— Hebreu en general i, especialment, hebreu bíblic. Poc moviment de missatges.
- Hebraisticum. Per a estudiosos de l'hebreu antic i clàssic. Universitat Johannes Gutenberg de Mainz. Potser l'única llista d'aquesta relació on no es fa servir únicament l'anglès: teòricament s'hi admeten també l'alemany i el francès (en francès no s'hi ha enviat mai cap missatge). Per a subscriure-s'hi cal enviar un missatge amb el text «subscribe hebraisticum» a l'adreça: <majordomo@mail.uni-mainz.de>.
- Hebrew Computing List (Yahoo! Groups). <<http://groups.yahoo.com/group/hebrewcomputing/>>.— Sobre maquinari i programari. Especialment, problemes plantejats per l'escriptura de direcció dreta-esquerra i els caràcters hebreus. 406 subscriptors.
- H-Judaic (Llista moderada per Jewish Studies Network, afiliada a Hebrew College i Shamash). <<http://www2.h-net.msu.edu/~judaic/>>.
- Hugoye List. Syriac Studies Group (Beth Mardutho. The Syriac Institute). <<http://groups.yahoo.com/group/hugoye-list/>>.— Per a estudiosos del siríac i també de l'arameu. Relacionada amb *Hugoye: Journal of Syriac Studies*. 171 membres.
- Ioudaios-L (servidor de la Universitat de Pennsilvània). <<http://ccat.sas.upenn.edu/ioudaios/>>.— Estudi del judaisme en el període grecoromà.
- J-Seminar. Judaic Seminar. <<http://shamash.org/help/listoflists.shtml>>.— Ni-

vell avançat per a estudiosos de la Bíblia. D'acord amb la tradició clàssica jueva.

JohnLitr.— Sobre l'Evangeli de Joan. Subscripció enviant un missatge amb el text «Subscribe JohnLitr» a l'adreça <Listserv@vm.sc.edu>.

Miqra. Estudi acadèmic de la Bíblia hebrea. Els qui no són membres de la Society of Biblical Literature han de sol·licitar-hi l'admissió. Subscripció enviant un missatge sense text i amb l'assumpte «Subscribe» a l'adreça <miqra-request@listserv.telalink.net>.

Orion E-Mail List (The Orion Center for the Study of the Dead Sea Scrolls and Associated Literature, Universitat Hebrea de Jerusalem). <<http://orion.mssc.huji.ac.il/orion/discussion.shtml>>.

TC List. <<http://rosetta.atla-certr.org/TC/TC.html>>.— Sobre crítica textual de la Bíblia. Relacionada amb el *Journal of Biblical Textual Criticism*. Uns 300 membres segons la pàgina web.

Synoptic-L. <<http://www.bham.ac.uk/theology/synoptic-l/>> o bé <<http://groups.yahoo.com/group/synoptic-l/>>.— Estudi acadèmic dels evangelis sinòptics. 82 membres.

16. Bibliografies

Convé consultar també els catàlegs de biblioteques indicats en l'apartat 17. Per a la temàtica bíblica és molt útil el CD-ROM amb el catàleg de l'École Biblique et Archéologique Française de Jerusalem (apartat 31).

American Theological Library Association. <<http://www.atla.com/about.html>>.— Disposa d'una important base de dades amb més de cent vint mil fitxes d'articles de diverses revistes bíbliques, fitxades a partir de l'any 1949. Consultable en línia o per mitjà de CD-ROM. De pagament.

Bibliographie biblique informatisée de Lausanne (BiBIL; Institut Romand des Sciences Bibliques). <<http://eliot.unil.ch/Bbibil.htm>>.— Especialment interessant perquè té fitxats no solament llibres sinó també tots els articles d'una sèrie de revistes que es reben al centre.

Bibliographie zu Jesus Sirach (pàgina de Franz Böhmisch). <<http://www.animabit.de/bibel/sirbibA.htm>>.— Bibliografia sobre el llibre del Siràcida o Eclesiàstic.

The Edinburgh Ras Shamra Project (Universitat d'Edimburg). <<http://www.ed.ac.uk/~ugarit/home.htm>>.— Inclou informació bibliogràfica sobre Ugarit.

Israel Union List of Serials (ULS-Israel). <<http://libnet.ac.il/~libnet/uls/ulsinfo>>.

- htm>.— Llista i fitxa completa de més de cent mil títols de revistes que es troben en cent setanta biblioteques israelianes. Admet cerques amb text hebreu. Sistemes telnet i WWW (UNICODE; no cal instal·lar cap font hebrea especial).
- ISBN, Agència espanyola. <<http://www.mcu.es/bases/spa/isbn/ISBN.html>>.— S'hi poden cercar tots els llibres publicats a l'Estat espanyol des del 1972.
- Journals Relating to Jewish History (Universitat Hebrea de Jerusalem). <<http://www.hum.huji.ac.il/dinur/links/Journals.htm>>.— Alguns, consultables en línia.
- Midrash Bibliography (Hebrew Union College). <<http://huc.edu/midrash/>>.
- Multi Library Search (Biblical Studies on the Web, vegeu l'apartat 3). <<http://www.bsw.org/index?l=60>>.— Cercador d'articles bíblics en línia i altra bibliografia bíblica.
- Newsletter for Targumic & Cognate Studies. <<http://targum.org/>> o bé <<http://www.tulane.edu/ntcs>>.— Bibliografia relacionada amb el Targum.
- RAMBI (Rešimat Ma'amarim be-Madda'e ha-Yahadut) = Index of Articles on Jewish Studies. <<http://jnul.huji.ac.il/rambi/>>.— Completíssima bibliografia d'articles publicats en revistes i miscel·lànies. Fins fa pocs anys, només en format imprès. Actualment consultable per Internet a través de WWW i amb el joc de caràcters UNICODE (no cal instal·lar cap font hebrea especial). Tota la base de dades, des del primer volum publicat (1966) es troba en línia.
- Scripture Resources (Andover-Harvard Theological Library). <<http://www.hds.harvard.edu/library/guides/refbible.html#bib>>.
- THEOLDI: Theologische Literaturdokumentation der Universität Innsbruck. <<http://starwww.uibk.ac.at/theologie/>>.— Inclou articles de revistes.
- Your Dictionary.com. <<http://www.yourdictionary.com/>>.— Llista de diccionaris hebreus i grecs, alguns consultables en línia.

17. Catàlegs de biblioteques i arxius

Respecte a les biblioteques de les universitats catalanes, indiquem solament l'adreça del catàleg col·lectiu, a partir del qual es pot cercar en el catàleg de totes les biblioteques. Pel que fa a les biblioteques israelianes —universitàries i d'altres centres d'investigació—, indiquem només el directori que inclou les diferents adreces.

- Andover-Harvard Theological Library. <<http://www.hds.harvard.edu/library/>>.— Inclou enllaços a altres biblioteques de Harvard.
- Bodleian Library (Universitat d'Oxford). <<http://www.bodley.ox.ac.uk/>>.

- Biblical Libraries Online (pàgina del lloc BSW). <<http://www.bsw.org/libraries.ph>>.— Llista de catàlegs de biblioteques bíbliques consultables per Internet.
- Biblioteca de Catalunya (Barcelona). <<http://www.gencat.es/bc/>>.
- Biblioteca de la Universitat de Chicago. <<http://www.lib.uchicago.edu/e/>>.— També enllaços a altres catàlegs.
- Biblioteca de Montserrat. <http://www.abadiamontserrat.net/html/cat/index_cultura.htm>.— En procés de catalogació electrònica (està previst que es pugui consultar per Internet a partir de l'any 2004).
- Biblioteca Nacional Española (Madrid). <<http://www.bne.es/>>.
- Biblioteca Pontificio Istituto Biblico (Roma). <<http://biblio.pib.urbe.it/>>.
- Biblioteca Universitat Complutense (Madrid). <<http://www.ucm.es/BUCM/>>.
- Bibliothèque Nationale de France (París). <<http://www.bnf.fr/>>.
- The British Library (Londres). <<http://www.bl.uk/>>.
- Catàleg Collectiu de les Universitats de Catalunya (dins el Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya). <<http://www.cbuc.es/ccuc/>>.— Permet cercar alhora en el catàleg de totes les biblioteques universitàries de Catalunya.
- Catalogue Collectif d'Études Sémitiques (dins els Catalogues Collectif des Ouvrages, del CNRS, <<http://dodge.msh-alpes.prd.fr:8001/>>). <<http://dodge.msh-alpes.prd.fr:8001/fra/themes/sem.html>>.— Engloba els catàlegs de l'Institut Catholique de París, de l'Institut d'Études Sémitiques (Collège de France) i de les Facultats de Teologia Catòlica i Protestant de la Universitat d'Estrasburg.
- Eureka - Research Libraries Group online. <<http://autoweb.rlg.org/eurekaweb.html>>.— Servei en línia per a biblioteques i institucions. Inclou informació de catàlegs de biblioteques de vint-i-cinc països diferents. La cerca es pot fer amb un màxim de dos mots.
- Gabriel. Gateway to Europe's National Libraries. <<http://portico.bl.uk/gabriel/>>.
- Institute of Microfilmed Hebrew Manuscripts (Jerusalem). <<http://jnul.huji.ac.il/imhm/catalog.htm>>.— Aquest arxiu conté més de seixanta mil bobines de microfilms de manuscrits hebreus, que representen més del 90 % dels manuscrits hebreus coneguts. Gran part de les fitxes es poden consultar per Internet; lamentablement, per limitacions de pressupost, el projecte de passar totes les fitxes de cartolina a format electrònic està aturat.
- Israel Library Network Sites. <<http://libnet.ac.il/~libnet/malmaid-israelnet.htm>>.— Enllaços a totes les biblioteques universitàries i de centre d'investigació d'Israel.
- Karlsruher Virtueller Katalog. <<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/hylib/en/kvk.html>>.— Permet cercar al mateix temps en diverses biblioteques d'Alemanya i d'Europa, Library of Congress i algunes llibreries d'Internet; en total, accés a setanta-cinc milions de llibres.

- LibDex. The Library Index. <<http://www.libdex.com/>>.— Cercador d'adreces de biblioteques.
- Library of Congress (Washington). <<http://lcweb.loc.gov/>>.— També enllaços a molts altres catàlegs de biblioteques.
- Library of the Jewish Theological Seminary of America. <<http://www.jtsa.edu/library/>>.— Funciona amb el programa Aleph, que permet fer cerques en hebreu.
- OCLC FirstSearch (Online Computer Library Centre). <<http://gilligan.uk.oclc.org/>>.— OCLC combina els catàlegs de centenars de biblioteques d'arreu del món i ofereix accés a bases de dades generals i especialitzades. Cal estar subscrit al servei; s'hi accedeix normalment, per tant, a través de biblioteques que hi estan subscrites.
- Unione Romana Biblioteche Ecclesiastiche. <<http://www.urbe.it/>>.

18. Llibreries i editorials

- A. I. Weinberg Book Agency (Israel). <<http://www.aiweinberg.com/>>.— Hebraisme i judaisme. Llibres publicats a Israel.
- Amazon. <<http://www.amazon.com/>>.— Encara que es tracti d'un llibreria general, el fet que compti amb un enorme fons, d'uns quants milions de llibres, fa que se n'hi trobin alguns de Bíblia i judaisme que no es troben fàcilment en llibreries especialitzades.
- Barnes & Noble. <<http://www.bn.com/>>.— Llibreria general. Té un fons considerable de llibres dels temes que ens ocupen.
- Bol. <<http://www.bol.com/index.html>>.— Llibreria general, amb seu en diversos països.
- BookFinder.com (Berkeley, Califòrnia). <<http://www.bookfinder.com/>>.— Cercador connectat a més de 40 000 llibreries; té fitxats més de 40 milions de llibres.
- Books International (Qiryat Gat, Israel). <<http://www.booksinternational.com/>>.— Llibreria molt ben assortida de llibres publicats a Israel; entre altres, diccionaris hebreus (més de 200).
- Brepols Publishers. (Turnhout, Bèlgica). <<http://www.brepols.net/>>.— Temàtica bíblica, patristica i medieval.
- Cambridge University Press. <<http://www.cup.org/>>.
- La Central (Barcelona). <<http://www.lacentral.com/>>.— Llibreria especialitzada en humanitats.
- Cokesbury. <<http://www.cokesbury.org/>>.

- E. J. Brill (Leiden, Països Baixos). <<http://www.brill.nl/>>.— Editorial especialitzada en llibre acadèmic i revistes de l'àmbit d'humanitats. Importants seccions de Bíblia, judaisme i Orient Pròxim antic.
- Ediciones El Almendro (Còrdova). <<http://www.elalmendro.com/>>.— Bíblia i judaisme; especialment filologia del Nou Testament.
- Ediciones Sígueme (Salamanca). <<http://www.eurart.es/gecyl/doc00009.htm>>.— Llibre religiós; temàtica bíblica.
- Les Éditions du Cerf (París). <<http://www.editionsducerf.fr/home.asp>>.
- Editorial Claret (Barcelona). <<http://www.claret.es/>>.— Llibre religiós; temàtica bíblica.
- Editorial Verbo Divino (Estella, Navarra). <<http://www.verbodivino.es/>>.— Llibre religiós; temàtica bíblica.
- Eisenbrauns. <<http://www.eisenbrauns.com/>>.— Una de les millors editorials i llibreries nord-americanes especialitzades en el Orient Pròxim antic i la Bíblia.
- Fortress Press (Minneapolis, Minnesota). <<http://fortresspress.com/index.asp>>.— Bíblia, teologia, judaisme.
- Guía de Editores de Espanya. <<http://www.guia-editores.org/>>.
- Harrassowitz (Wiesbaden, Alemanya). <<http://www.harrassowitz.de/>>.— Editorial i llibreria. Llibres acadèmics en general, però especialment Orient Pròxim antic.
- Henry Hollander, Bookseller = Hollanderbooks. <<http://www.hollanderbooks.com/>>.— Especialitzats en judaisme.
- Jason Aronson, Inc., Publishers. <<http://www.aronson.com/>>.— «The premier publisher of over 1 700 titles in Psychotherapy and Judaica.»
- Judaica and Hebraica Booksellers in Great Britain (British Jewish Network). <<http://amyisrael.co.il/brijnet/books/list.txt>>.— Llista de llibreries d'hebraisme i judaisme a Gran Bretanya.
- KodechOnLine.com (Epinay sur Seine, França). <<http://www.kodechonline.com/>>.— Llibreria jueva: llibres, CD, programes, objectes de culte, etc.
- Ktav Publishing, Inc. (Hoboken, Nova Jersey). <<http://www.ktav.com/>>.— Editorial i llibreria, especialitzada en judaisme.
- Librairie Colbo (París). <<http://www.colbo.fr/>>.— Principal llibreria francesa de temàtica judaica.
- Mountain Laurel Books (Ellington, Connecticut). <<http://www.tiac.net/users/mtlaurel>>.— Especialitzats a subministrar llibres rars i difícils de trobar.
- Oxford University Press. <<http://www.oup.co.uk/>>.
- Peeters Publishers (Lovaina). <<http://www.peeters-leuven.be/>>.— Teologia, filosofia, història, Bíblia, Orient antic, etc.
- Publicacions de l'Abadia de Montserrat. — <<http://www.pamsa.com/>>.

- Robinson Books. <<http://www.robinson.co.il/>>.— Hebraisme i judaisme. Llibres publicats a Israel. També llibre vell.
- Rolnik Publishers. <<http://www.rolnik.com/>>.— Materials per a l'aprenentatge de l'hebreu, la Bíblia, i judaisme.
- Sheffield Academic Press. <<http://www.shaf-ac-press.co.uk/>>.
- UMI - Dissertation Services (Ann Arbor, Michigan). <<http://www.umi.com/>>.— Disposen de més d'un milió i mig de tesis doctorals americanes i canadenques; diversos centenars afecten la Bíblia, el judaisme i el cristianisme. UMI és actualment un departament de ProQuest Information and Learning, <<http://tls.il.proquest.com/au-about.shtml>>, que ofereix als estudiosos múltiples serveis de recerca de documentació en tots els camps.

Llibreries especialitzades en llibre vell o difícil de trobar i en facsímils

- Alibris. <<http://www.alibris.com/>>.— Subministren llibres exhaurits, de segona mà i rars tant del seu propi magatzem com també d'obtinguts d'altres llibreries d'arreu del món. Si el llibre no es troba en catàleg, es pot deixar l'encàrrec per si els n'arriba algun exemplar en el futur.
- Advanced Books Exchange = Abebooks.com. <<http://www.abebooks.com/>>.
- Antiquariaat Rashi. <<http://www.antiquariat.com/rashi>>.— Hebraisme i judaisme.
- Antiquariaat Spinoza. <<http://www.nvva.nl/spinoza/index.htm>>.— Hebraisme i judaisme.
- Bibliofind. <<http://www.bibliofind.com/>>.— En combinació amb Amazon.
- Buchmendel = Hebraica.com (Madrid). <<http://www.hebraica.com/>>.
- Georg Olms Verlag (Hildesheim). <<http://www.olms.de/>>.— Tenen un important catàleg de facsímils d'hebraisme i judaisme, sobretot d'autors judeo-alemanys dels segles XIX i XX, i de revistes.
- Kregel. Christian Books & Resources. <<http://www.gospelcom.net/kregel/index.html>>.
- Nederlandshe Vereeniging van Antiquaren (NVvA). <<http://www.nvva.nl/index.html>>.
- Het Oosters Antiquarium = Smitskamp Oriental Antiquarium. <<http://www.oriental.demon.nl>> i <<http://www.nvva.nl/oosters>>.
- Used Book Central (Grants Pass, Oregon). <<http://www.usedbookcentral.com/>>.— Si el llibre no es troba en catàleg, es pot deixar l'encàrrec per si els n'arriba algun exemplar en el futur.

Zentrales Verzeichnis Antiquarischer Buecher (ZVAB; Waltrop, Alemanya). <<http://www.zvab.com/>>.— Central d'antiquaris amb 4,9 milions de llibres vells en línia.

19. Centres d'ensenyament superior que ofereixen la possibilitat de seguir els estudis a través d'Internet

Baptist Bible College & Seminary. <http://courses.bbc.edu/Courses_BBS.htm>.— Cursos d'hebreu i de grec.

Hebrew College (Newton, Massachusetts). <<http://www.hebrewcollege.edu/>>.— Ofereix un màster en estudis judaics a distància. També diversos cursos d'hebreu i de judaisme: <<http://www.hebrewcollege.edu/online/>>.

Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona. <<http://www.iscreb.org/>>.— S'hi poden seguir estudis de teologia a través d'Internet, els quals inclouen diverses assignatures de Bíblia.

Jewish Theological Seminary of America (Nova York). <<http://www.jtsa.edu/>>. — Ofereix la possibilitat de graduar-se «en línia»: <<http://www.jtsa.edu/applying/online/>>. També ofereix la possibilitat de seguir cursos solts sobre Bíblia i judaisme: <<http://courses.jtsa.edu/registration/>>.

Reformed Theological Seminary. <<http://www.rts.edu/>>.— Possibilitat de graduar-se «en línia» i, especialment, cursos d'hebreu i de grec.

Trinity College & Seminary (Newburgh, Indiana). <<http://www.trinitysem.edu/>>.— Possibilitat de graduar-se «en línia» en Bíblia i en llengua hebrea fins al nivell de doctorat.

Universitat de Bar-Ilan (Israel). <<http://www.biu.ac.il/>>.— Ofereix alguns cursos de judaisme i hebraisme per Internet: <<http://www.biu.ac.il/bar-e-learn/>>.

En altres institucions es poden seguir estudis sense títol oficial, per exemple:

Jewish Interactive Studies (Zichron Avos, Filadèlfia, Pennsilvània). <<http://www.jewishstudies.org/>>.— Cursos gratuïts.

(Es poden trobar alguns enllaços a més institucions com aquesta en l'adreça <<http://www.jewishstudies.org/press/release03.htm>>.)

20. Notícies de ràdio en hebreu modern

Arutz Sheva. Israel National News.com. <<http://www.israelnationalnews.com/>>.— En hebreu i en hebreu fàcil.

Radio Kol-Chai. <<http://kolchai.moreshet.co.il/>>.

Rešet Bet šel Qol Yiśrael. <<http://bet.iba.org.il/>>.

Mitjançant el programa *Reproductor Windows Media* del Windows (i segurament per mitjà d'altres programes semblants), es poden localitzar algunes emissores més, especialment emissores de l'exèrcit d'Israel.

21. Israel (informació turística i política, d'ulpan, etc.)

A Guide to Israel and its Holy Sites (Camp S'dei Chemed International). <<http://www.campsci.com/iguide/>>.

About Judaisme (dins About.com). <<http://hebrew.about.com/>>.— Informació diversa sobre judaisme, Israel i llengua hebrea.

Biblical Language Center Home Page. <<http://www.biblicalulpan.org/>>.— Ulpan per a l'aprenentatge de l'hebreu bíblic. També venen materials, amb un enfocament pedagògic interessant, per a l'aprenentatge de l'hebreu bíblic i del grec koiné (diversos CD d'àudio i llibrets; se'n pot provar una mostra, integrada per so i dibuixos, en línia).

Christian Information Center (Jerusalem). <<http://www.cicts.org/>>.

Go Israel. web site. <<http://www.goisrael.com/>>.— Pàgina oficial del Ministeri de Turisme d'Israel per als turistes nord-americans.

The Hitchhikers Guide to Israel Programs (World Zionist Organization). <<http://www.wzo.org.il/en/programs/>>.— Informació sobre estades en ulpan i altres centres d'estudi a Israel.

iGuide. Your Guide to Israeli Internet. <<http://www.iguide.co.il/>>.— En anglès i en hebreu.

Israel Infotour. <<http://www.infotour.co.il/>>.— Lloc oficial del Ministeri de Turisme d'Israel, en col·laboració amb les Pàgines Grogues.

Middle East (pàgina hostatjada en la web de Timberlake Christian Schools, Lynchburg, Virginia). <http://www.tcs4u.org/tmv/world/middle_east.html>.— Enllaços a altres pàgines d'informació sobre Israel i a l'Orient Pròxim.

Middel East and Jewish Studies: Israel (Universitat de Colúmbia, Nova York). <<http://www.columbia.edu/cu/lweb/indiv/mideast/cuvlm/Israel.html>>.

Infotour. Israeli Tourism & Recreation Website. <<http://www.cicts.org/>>.

Palestine Remembered. The Home of All Ethnically Cleansed Palestinians. <<http://www.palestineremembered.com/>>.
 Virtual Jerusalem. <<http://www.virtualjerusalem.com/>>.— Portal de judaisme i informació d'Israel. Des del punt de vista tècnic, destaquen les vistes en 360° (IPIX) de diversos paisatges d'Israel.

22. Programari en general: fabricants i revenedors, llistes amb enllaços

Discount Christian Software (Carlsbad, Califòrnia). <<http://www.discountchristian.com/>>.
 Hebrew Software Digest (Gy.com). <<http://www.gy.com/www/he.htm>>.— Directori de programes relacionats amb la llengua hebrea.
 The Hebrew Software Page (Right to Left Software, Ontario, Canadà). <<http://www.rtlsoft.com/hebrew/index.html>>.
 Jewish Networks and Software (Jewishnet). <<http://www.jewishnet.net/subjects/computer.html>>.— Directori de webs, empreses i programes.
 Jewish Software Center (Los Gatos, Califòrnia), <<http://members.aol.com/jewishsoft/>>.
 Lingua. Software for All the World's Languages (Holmfirth, Gran Bretanya). <<http://www.lingua-uk.com/>>.— Venen alguns programes per a l'aprenentatge de l'hebreu. Per a Windows i Macintosh.
 Right to Left Software (Toronto, Canadà). <<http://www.rtlsoft.com/>>.
 Softissimo (París). <<http://www.softissimo.com/>>.— Empresa especialista en programes de traducció (que no inclouen l'hebreu); ven també programes per a l'aprenentatge de l'hebreu bíblic i modern, i els programes UniType Global Office i UniType Global Writer amb els noms Uniwrite Pro i Uniwrite, respectivament.
 Software bíblic (Rubén Gómez). <<http://www2.infotelecom.es/~rubeng/>>.— Pàgina personal del traductor Rubén Gómez, amb enllaços i ressenyes crítiques d'alguns dels principals programes bíblics.
 TES, Torah Educational Software. <<http://www.jewishsoftware.com/>>.— Distribuïdors de molts programes relacionats amb la llengua hebrea i el judaisme.
 World Language Resources, Inc.: Hebrew language (Los Angeles, Califòrnia). <<http://www.worldlanguage.com/Languages/Hebrew.htm>>.

23. Tipus de lletra per a llegir i escriure text en hebreu o en grec

Els nous sistemes operatius de la plataforma Windows (des de Windows 95, però d'una manera més completa: Windows NT, Windows 2000 i Windows XP) i Macintosh (OS X, no els sistemes operatius anteriors) ja tenen suport per al joc de caràcters UNICODE o ISO/IEC 10646. Aquest joc de caràcters ja té definits més de cent mil caràcters i té capacitat per a gairebé dos milions de caràcters, de manera que pot incloure sense problemes els caràcters dels diversos sistemes d'escriptura actuals i del passat. Fins ara, cada fabricant de fonts hebrees o gregues feia servir les seves pròpies codificacions i el traspàs d'un document, no solament d'una plataforma a l'altra, sinó fins i tot d'un programa a l'altre, comportava normalment que els caràcters no es mantinguessin correctament. A partir del moment que els diversos fabricants es vagin adaptant a la nova norma (i en aquests moments s'està avançant molt en aquest sentit), aquests problemes desapareixeran.¹⁰

Si disposeu de qualsevol dels sistemes operatius indicats en el paràgraf anterior i voleu llegir les pàgines web amb text hebreu o grec sense problemes, podeu seguir les instruccions que trobareu en les adreces <<http://www.stoa.org/unicode/>> (pàgina de Patrick Rourke) i <<http://www.qsm.co.il/Hebrew/hebrew.htm>> (pàgina de Jonathan Rosenne). Hi trobareu informació, sobretot en la primera, sobre els navegadors que necessiteu (Netscape 6 o posterior; M. Internet Explorer 5 o posterior) i com els heu de configurar.

Si disposeu de versions més antigues de Windows (per exemple, 3.1) o dels navegadors, podeu consultar la pàgina <<http://www.stanford.edu/~nadav/hebrew.html>>.

Si voleu escriure en grec o hebreu (o fent servir altres alfabetos no llatins) i feu servir la plataforma Windows, és molt convenient que us actualitzeu a Windows 2000 o XP,¹¹ ja que Windows 95, 98 i ME no ofereixen prou suport per a l'escriptura usant el joc UNICODE. Els documents que escriviu fent servir el

10. Una explicació senzilla sobre UNICODE i els avantatges que comporta per a escriure grec o hebreu la podeu trobar en la pàgina <<http://www.galaxie.com/html/unicode.htm>> (Galaxie Software).

11. Tot i que el Windows 2000 és un sistema molt estable i no presenta problemes especials, cal pensar-s'ho dues vegades abans d'actualitzar-se al Windows XP, atès el control «policíac» de tot el que conté l'ordinador que aquest sistema operatiu exerceix: entre altres coses, cal registrar de nou els programes de Microsoft i actualitzar molts altres programes; alguns poden deixar de funcionar; cal demanar autorització a Microsoft cada vegada que s'ha de reinstal·lar el sistema operatiu, etc.

joc de caràcters UNICODE mantindran els caràcters dins els ordinadors, sistemes operatius i programes que comparteixin el nou joc UNICODE (els quals s'espera que seran la majoria d'aquí a poc temps), encara que es transfereixin d'un ordinador o programa a un altre.

Actualment, dins Windows 2000 i XP es pot escriure en grec clàssic amb les fonts Arial Unicode MS, Times New Roman i Palatino Linotype i el teclat Grec polítònic. Es pot escriure hebreu sense vocalitzar amb les fonts Arial Unicode MS, Arial i Times New Roman. Es preveu que cap a la fi de l'any 2002 Microsoft hagi incorporat el grec i l'hebreu a unes quantes fonts més. Per a escriure hebreu vocalitzat cal fer servir algun teclat no subministrat per Microsoft (vegeu l'apartat 24). Per a escriure text seguit en hebreu, amb correcte canvi de línia, cal fer servir programes que disposin d'aquesta característica, com Microsoft Word 2000 o Classical Text Editor; la versió 10 de WordPerfect, superior en alguns altres aspectes al processador Microsoft Word, no disposa, en canvi, d'aquesta característica. Amb Microsoft Word XP també es poden fer servir les fonts siríaqües de Beth Mardutho esmentades a continuació.

Aquestes són algunes de les adreces d'Internet més interessants per a fonts UNICODE i anteriors:

Beth Mardutho, The Syriac Institute. <<http://www.bethmardutho.org/>>.—

Fonts siríaqües UNICODE per a Windows 2000 i XP. Per a fer-les servir, cal Windows 2000 amb M. Office XP instal·lat o bé Windows XP. Gratuïtes.

BibleWorks. <<http://www.bibleworks.com>> (vegeu l'apartat 30).— Les fonts

hebraica i grega del programa es poden descarregar gratuïtament del lloc web i es poden fer servir d'acord amb les condicions indicades en la pàgina <<http://www.bibleworks.com/fonts.html>>. La font grega té el defecte que els accents i esperits no queden sempre ben centrats. Els usuaris del programa disposen d'un editor de textos dins del mateix programa, des del qual poden exportar el text a un processador de textos, i també poden fer servir una macro per a escriure en hebreu amb el processador Microsoft Word. No segueixen encara la norma UNICODE.

Downloadable Fonts (pàgina de Jim West). <<http://web.infoave.net/~jwest/fonts.html>>.— Gratuïtes.

Fonts in Cyberspace (Summer Institute of Linguistics). <<http://www.sil.org/computing/fonts/>>.— Enllaços a llocs web que tenen fonts. Cobreixen tota mena de llengües.

GreekKeys (American Philological Association). <<http://www.greekkeys.cornell.edu/#AthenaUnicode>>.— Font Athena Unicode per a Windows i Macintosh, i controlador de teclat.

- Jaghub Font Package (Knut S. Vikør). <<http://www.hf-fak.uib.no/smi/ksv/jaghub.html>>.— Fonts gratuïtes per a text transliterat; dissenyades principalment per a l'àrab, són també útils per a l'hebreu i altres llengües. Per a Macintosh.
- Linguist's Software. <<http://www.linguistsoftware.com/>>.— Fonts per a tota mena de llengües. Plataformes Windows i Macintosh; el pas dels documents d'una plataforma a l'altra es fa sense problemes. De pagament. Disseny excel·lent, almenys pel que fa a les fonts hebrees i grega. Molta varietat d'estils. Però teclat molt deficient, almenys pel que fa a l'hebreu. Disposen de l'única font hebrea/aramea que coneixem amb vocalització superior (babilònica i palestinenca), a part de la font SP Damascus, de disseny poc atractiu (vegeu, més avall, SP Fonts). Aquestes fonts no segueixen la norma UNICODE.
- The Scriptorium (pàgina personal de Jack Kilmon). <<http://www.historian.net/>>.— Fonts per a Windows (en projecte, per a Macintosh) de llengües antigues (hebreu, arameu, fenici, moabita, grec, copte, llatí, ugarític, etc.) en diversos estils epigràfics i paleogràfics (per exemple, lletra paleohebrea cursiva dels òstracons de Laquix, llatina minúscula carolíngia dels segles VIII-XI, uncial grega del còdex sinaític). Gratuïtes. No segueixen la norma UNICODE.
- SIL fonts (Summer Institute of Linguistics). <<http://www.sil.org/computing/fonts/Lang/silfonts.html>>.— Tipus de lletra excel·lents per a Macintosh i PC; el pas dels documents d'una plataforma a l'altra es fa sense problemes. Gratuïtes. Els paquets «SIL Greek Font System» i «SIL Hebrew Font System» inclouen documentació completíssima, teclats còmodes per a introduir els caràcters (vegeu Keyman, apartat 24) i una utilitat per a poder escriure l'hebreu de dreta a esquerra («Friendly Right to Left Editor»); la font hebrea inclou accents masorètics. Altres fonts: «Sil Apparatus» (caràcters per als aparats de les edicions crítiques bíbliques), «SIL Encore Fonts», de pagament (\$ 100): més de mil sis-cents caràcters fonètics i símbols lingüístics per a crear tipus de lletra propis. «Nastaliq Navees», de pagament (\$ 75) per a l'àrab i l'urdú. Cap d'aquestes fonts no segueix encara la norma UNICODE, però sabem que treballen per crear nous jocs de fonts UNICODE.
- The Society of Biblical Literature. <<http://www.sbl-site.org/e-resources.html>>.— Conté un directori amb les mateixes SP fonts esmentades en el paràgraf següent.
- SP Fonts (pàgina de James R. Adair, actual propietari de les fonts). <<http://rosetta.atla-certr.org/TC/fonts/>>.— Eren propietat de Scholars Press (d'on prenen el nom) fins que aquesta empresa va desaparèixer. Dissenyades per a

la web (*A Journal of Biblical Textual Criticism*), també són útils per a la impressió. Grec, hebreu, copte, siríac. Per a Macintosh i PC; el pas dels documents d'una plataforma a l'altra es fa sense problemes. Gratuïtes, almenys per a l'ús privat. La font hebrea/aramaica «SP Damascus», de disseny molt pobre, té vocalització superior (vegeu, però, una font millor amb vocalització superior en el paràgraf anterior sobre les fonts del SIL). No segueixen la norma UNICODE.

UNICODE. <<http://www.unicode.org/>>.— Totes les taules de caràcters UNICODE i informació tècnica completa.

Unicode Support in Your Browser. Does Your Browser Support Multi-language? (James Kass). <<http://home.att.net/~jameskass/>>.— Fonts UNICODE Code 2000 i Code 2001, de domini públic, i altres recursos per a UNICODE.

24. Controladors de teclat

Per a escriure text en hebreu, grec o altres alfabetos diferents del llatí, no n'hi ha prou amb les fonts que contenen els caràcters adequats. Cal diposar d'alguna eina informàtica que ens permeti introduir els caràcters en el text fent ús del teclat que normalment fem servir per a introduir caràcters llatins; anomenem aquestes eines *controladors de teclat* o, simplement, *teclats*. Com ja hem dit en l'apartat anterior, Windows 2000 i XP inclouen controladors de teclat per a l'hebreu no vocalitzat i per al grec clàssic o polític (també per al grec modern); Windows XP, i també Windows 2000 amb Microsoft Word XP, inclouen controlador de teclat per al siríac. Algunes de les fonts de l'apartat anterior hem vist que se subministraven amb el corresponent controlador de teclat.

Antioch Classical Languages Utility (Ralph Hancock's). <<http://www.users.dircon.co.uk/~hancock/antioch.htm>>.— Fonts i controladors de teclat per a hebreu i grec dins Microsoft Word 97 o 2000. L'hebreu no funciona encara amb Microsoft Word 2000. Programari de prova (*shareware*).¹²

Fontboard (Gyula Zsigri). <<http://www.geocities.com/fontboard/>>.— Controladors per a escriure hebreu bíblic en Windows (a partir de Windows 95). Gratuïtes. Enllaços a webs de fonts, teclats i altres utilitats.

12. És a dir, l'usuari el pot descarregar gratuïtament i provar-lo, i si decideix fer-lo servir paga posteriorment el corresponent preu (que acostuma a ser mòdic, en general, en els programes de prova o *shareware*).

- Keyboard Layout Manager* (Milan Vidakovic i Igor Milijasevic). <<http://www.klm.freesevers.com/>>.— Programa *shareware* per a crear o modificar teclats de Windows 2000 o Windows XP.
- Keyman* (Tavultesoft). <<http://www.tavultesoft.com/keyman/>>.— Excellent i utilíssim programa que carrega en el Windows els controladors de teclat necessaris per a poder introduir el text en els diversos alfabetes. És programable. A partir de la versió 5.0 ofereix suport per a UNICODE i s'integra amb els teclats de Windows 2000. Entre els teclats disponibles en aquesta nova versió, n'hi ha dos per al grec clàssic o polítònic, però cap encara per a l'hebreu. Gratuït per a usos no comercials; programari de prova o *shareware* per a ús comercial.
- Matzenta* (Atenes). <http://www.magenta.gr/en/en_demos.htm>.— Controladors per a escriure en grec clàssic fent servir fonts UNICODE:
- MultiKey* (de Stefan Hagel, Viena, Àustria). <<http://www.oeaw.ac.at/kal/multikey/>>.— Utilitat per a poder introduir text en diversos alfabetes. És programable. Té predefinides taules per a sis codificacions de grec clàssic (Unicode, BibleWorks i UniType, WordPerfect, etc.) i tres d'hebreu vocalitzat (Unicode, BibleWorks, UniType), àrab, etc. Gratuït.
- PopCharPro* (Uni Software Plus, Hegenberg, Àustria). <<http://www.unisoft.co.at/products/popchar.html>>.— Per a Macintosh. De pagament.
- RTL for Windows 95* (Tomas Frydrych). <<http://www.frydrych.freeseerve.co.uk/rtl/>>.— Utilitat per a escriure de dreta a esquerra (hebreu, siríac, àrab) i controladors de teclat per a diverses fonts àrabs, hebrees, siríacques, gregues i sànscrites. Funciona amb Windows 95, 98 i NT; no, almenys de moment, amb Windows 2000.
- Windows Keyboard Layouts* (Microsoft). <<http://www.microsoft.com/globaldev/keyboards/keyboards.asp>>.— En aquesta pàgina es poden consultar les disposicions dels diversos teclats Windows, incloent-hi els de Windows 2000.

25. Processadors de textos

Amb el nou Windows 2000, NT o XP es disposa dels tipus de lletra UNICODE i de les utilitats necessàries per a escriure en grec modern o clàssic i en hebreu sense vocalitzar, de dreta a esquerra i amb correcte canvi de línia, si al mateix temps es fa servir el processador Microsoft Word 2000 o XP, o qualsevol altre programa adaptat a aquestes noves utilitats de la plataforma Windows. El sistema disposa d'alguna font hebrea vocalitzada, però no del controlador de

teclat per a entrar els caràcters hebreus amb vocals. Amb el Microsoft Word XP (i dins d'alguna de les tres plataformes indicades) es poden fer servir els tipus de lletra siríacs (vegeu l'apartat 23).

A més del Microsoft Word 2000 o XP, un programa que aprofita la capacitat multilingüe UNICODE de les noves versions del sistema operatiu Windows és:

Classical Text Editor (dissenyat per Stefan Hagel per a l'Acadèmia Austríaca de les Ciències). <<http://www.oeaw.ac.at/~kvk/cte/>>. — Per a edicions crítiques, comentaris, publicació electrònica. Fins a dotze aparats crítics o de notes. Escripura bidireccional amb correcte canvi de línia (per a l'hebreu). Gestió de les sigles. Per a Windows (o Macintosh amb el programa emulador VirtualPC). De pagament. Es pot descarregar versió de prova, no apta per a la impressió. És un programa complex; no sembla recomanable per a qui no necessiti aparat crític.

Hi ha altres programes que permeten inserir fragments de text escrit en caràcters hebreus dins els processadors de textos més difosos de Windows, com el Microsoft Word o el WordPerfect. Els dos que indiquem a continuació permeten inserir text escrit amb tota mena d'alfabets (lletí, àrab, ciríl·lic, llengües bíbliques i antigues, com siríac o ugarític, alfabet fonètic internacional, etc.) i fan servir fonts UNICODE:

UniType Global Office (UniType, Inc.; abans Gamma Productions). <<http://www.unitype.com/>>. — Adaptat especialment per al processador Microsoft Word 97. Fa anys que no es renova.

Open Pen 9 (Aramedia Group, Boston, Massachusetts). <<http://aramedia.com/onepen.htm>>. — Permet inserir fins i tot paràgrafs i pàgines senceres. Més al dia que l'anterior.

Els mateixos fabricants dels dos programes anteriors disposen de processadors de textos autònoms amb els quals es pot escriure text en tota mena de llengües fent servir les mateixes fonts dels dos programes que acabem d'esmentar:

UniType Global Writer (UniType, Inc.). <<http://www.unitype.com/>>. — Processador de textos Windows que permet escriure amb les mateixes fonts UNICODE que el programa UniType Global Office. Per tant, és excel·lent quant a la capacitat de fer servir tota mena d'alfabets. En contra-

partida, són escasses les utilitats de què disposa com a processador de textos (no disposa de columnes paral·leles, ni de taules, ni de notes a peu de pàgina o finals); fa anys que no s'actualitza. Però es pot copiar el text i enganxar-lo en un altre processador de textos de Windows. Se'n pot descarregar una versió de prova, que funciona durant trenta dies, de l'adreça <<http://www.softline.de/>>.

Universal Word, MLS 9 (Aramedia Group, Boston, Massachusetts). <<http://aramedia.com/>>.— Processador de textos que permet escriure amb les mateixes fonts UNICODE que el programa Open Pen 9. Per tant, com l'anterior, excellent quant a la capacitat de fer servir tota mena d'alfabets. De creació més nova que l'anterior, disposa de funcions, com taules o notes a peu de pàgina, no presents en l'altre.

Per als qui no disposen de les més recents versions del sistema operatiu Windows (NT, 2000 o XP), hi ha altres programes que també permeten escriure text hebreu i alternar amb facilitat entre la inserció de text en caràcters llatins i en hebreu. Com que no segueixen la norma UNICODE, pot ser que no sempre sigui possible passar el text hebreu escrit amb aquests programes a altres processadors de textos; cada un té la seva pròpia codificació de l'hebreu i, per tant, no es pot formatar el text escrit amb un d'aquests processadors amb fonts previstes per a un altre. També són útils per als qui disposen de les noves versions del Windows, mentre no s'hagin desenvolupat més processadors de textos basats en UNICODE. Tres dels més difosos d'aquests programes són:

DavkaWriter (Davka Corporation). <<http://www.davka.com/>>.— Processador fàcil de fer servir i força complet per a escriure en caràcters hebreus i llatins.

Dagesh Pro (Galtech). <<http://www.galtech.co.il>>. Distribuït per Torah Educational Software: <<http://www.jewishsoftware.com/>>.— Permet també escriure amb caràcters àrabs, grecs i ciríl·lics.

QText (Dvir Software Products). <<http://www.qtext.co.il/>>.— Permet també escriure amb caràcters àrabs, grecs i ciríl·lics. Se'n pot descarregar una versió de prova que funciona durant trenta dies.

Tampoc no segueix la norma UNICODE, però es distingeix dels anteriors perquè el venen formant part d'un paquet ofimàtic especialment pensat per als investigadors que fan servir les llengües bíbliques:

Nota Bene; Lingua Workstation for Windows (NotaBene, Nova York). <<http://www.notabene.com/>>.— *Lingua Workstation* és una paquet ofimàtic que

integra el processador de textos *Nota Bene*, el programa de bibliografia *Ibidem* i la base de dades *Orbis*, pensada per a manejar notes, articles, conferències, etc., i recuperar-ne fàcilment informació. Els tres programes estan interrelacionats entre si, de manera que, per exemple, es poden fer citacions dins el processador de textos *Nota Bene* a partir de les fitxes bibliogràfiques arxivades en el programa *Orbis*. El processador de textos permet escriure en hebreu vocalitzat (amb correcte canvi de línia), grec clàssic, alfabet ciríl·lic, alfabet fonètic internacional. Es poden escriure múltiples diacrítics a sobre i sota d'un mateix caràcter; en aquest sentit, el programa ofereix més possibilitats que els mateixos nous processadors de textos basats en UNICODE. Admet tres jocs de notes, entre notes a peu de pàgina i finals.

El processador de textos més conegut que permet escriure text hebreu amb ordinador Macintosh és:

Nisus Writer (Nisus Software, Inc.). <<http://www.nisus.com/>>.— En combinació amb l'*Apple Language Kit* per a Macintosh, permet escriure amb els alfabetos hebreu i àrab (amb correcte canvi de línia), grec, ciríl·lic, etc.

26. Programes de reconeixement de caràcters (OCR)

Dagesh Pro OCR (distribuït per TES, Torah Educational Software, vegeu l'apartat 22). <<http://www.jewishsoftware.com/products/315.asp>>.— Funciona en combinació amb el processador de textos *Dagesh Pro* (vegeu l'apartat 25). Reconeix text en hebreu, en ídix i en diverses llengües europees. Té diccionari hebreu i anglès i separa en una sola passada el text hebreu de l'anglès. Per a Windows 95 o posterior.

DocNest (World Language Resources vegeu l'apartat 22). <<http://www.worldlanguage.com/Products/41803.htm>>.— Només per a text hebreu. Per a Windows 95 o posterior (amb suport per a hebreu).

Ligature (distribuït per TES, Torah Educational Software, vegeu l'apartat 22). <<http://www.jewishsoftware.com/products/224.asp>>.— El més potent, i també, de molt, el més car, dels programes de reconeixement de caràcters que incloem en aquesta breu llista. Reconeix text, també barrejat, en hebreu i en qualsevol llengüa d'Europa occidental. Es pot entrenar perquè reconegui text escrit en qualsevol de les llengües reconegudes pel Windows. Per a Windows 95 o posterior (amb suport per a hebreu).

Otiot Plus (World Language Resources, vegeu l'apartat 22). <<http://www.worldlanguage.com/Products/41804.htm>>.— Reconeix l'hebreu i l'anglès, en text barrejat. Per a Windows 3.1 o posterior (amb suport per a hebreu).

27. Programes traductors de l'hebreu a l'anglès i viceversa

Dagesh Translator Professional (distribuït per TES, Torah Educational Software, vegeu l'apartat 22). <<http://www.jewishsoftware.com/products/130.asp>>.

Targumatik. <<http://targumatik.tripod.com/>>.

Targunet (distribuït per TES, Torah Educational Software, vegeu l'apartat 22). <<http://www.jewishsoftware.com/products/345.asp>>.— Tradueix de l'hebreu a l'anglès o de l'anglès a l'hebreu les pàgines web. Els qui tenen coneixements de la llengua que volen traduir i la volen practicar, poden dividir la pantalla de l'ordinador en dues parts: en l'una es veu la pàgina original i en l'altra la pàgina traduïda.

28. Programes gratuïts per a aprendre o repassar vocabulari hebreu i grec

S'han de descarregar i instal·lar.

FlashWorks (Teknia Language Tools). <<http://www.teknia.com/tekniastsoftware/software/>>.— Programa per a la memorització del vocabulari hebreu de l'Antic Testament i grec del Nou Testament. Versions per a Windows i Macintosh.

ParseWorks (Teknia Language Tools). <<http://www.teknia.com/tekniastsoftware/software/>>.— Programa d'exercicis de gramàtica de grec bíblic, basat en Bill MOUNCE, *The basics of Biblical Greek*. Versions per a Windows i Macintosh.

QuickMem Greek (Darren Twa). <<http://headthirst.com>>.— Programa per a aprendre vocabulari grec del Nou Testament, basat en Bruce M. METZGER, *Lexical aids for students of New Testament Greek*, 3a ed., Gran Rapids, Michigan: Baker Book House, 1997. Per a Windows.

Wordbase Greek (Dag Kihlman). <<http://www.algonet.se/~kihlman/greek.html>>.— Programa per a aprendre grec del Nou Testament. Per a Windows.

29. Programes de pagament per a aprendre hebreu en CD-ROM. Alguns exemples

Observeu que, d'acord amb l'àmbit que ens hem fixat per a aquest article, no s'inclouen en aquest apartat cursos que fan servir com a suport CD d'àudio, igual que no s'hi inclouen cursos amb cassetes.

Easy Hebrew Correspondence Course. <<http://www.easyhebrew.com/>>.— S'aparta una mica dels altres perquè es tracta d'un curs per correspondència complet, amb cassetes o discos compactes, llibres, exàmens i correcció i assessorament per part d'un tutor.

E-Z Hebrew Phrases (TES, Torah Educational Software, vegeu l'apartat 22). <<http://www.jewishsoftware.com/products/70.asp>>.— Hi ha mil frases d'hebreu modern classificades en unes seixanta categories. Per a Windows 95 o superior i Macintosh.

Flash! Pro 2001 (Ken Penner, Hamilton, Canadà). <<http://socserv.socsci.mcmaster.ca/westerholm/flash/>>.— Programa per a l'aprenentatge de vocabulari. Conté tot el grec del Nou Testament, tot l'hebreu i l'aramèu de l'Antic Testament, hebreu modern... Totalment configurable: l'usuari pot triar, per exemple, de repassar el vocabulari que apareix en uns determinats capítols de la Bíblia, que apareix un mínim de x vegades en el text i que la setmana anterior no va saber... Molt útil, per tant, com a complement de les classes per als estudiants: per a preparar-les o per a repassar el que s'hi ha explicat. En fase beta, encara.

GreekFlash Pro (Paradigm Software Development). <<http://paradigm-sw.com/>>.— Per a l'aprenentatge del vocabulari grec del Nou Testament (tres mil paraules). Inclou so. Configurable. Per a Windows.

Hammoreh. Hebrew Grammar Tutorial (Gramcord Institute, Vancouver, Washington). <<http://www.gramcord.org/hammoreh.htm>>.— Bon programa de gramàtica hebrea bíblica, a base de color i animacions. Basat en DOS, funciona també sota Windows.

Hebrew Tutor; Greek Tutor (Parsons Technology). <<http://www.parsonschurch.com/>>. Comercialitzats també per TES, Torah Educational Software (vegeu l'apartat 22). <<http://www.jewishsoftware.com/products/76.asp>>.— Cursos d'iniciació a l'hebreu i al grec, respectivament; aprenentatge de les primeres mil paraules i de gramàtica. Amb so. Pronunciació americana. Per a Windows 95 o superior.

I Can Read the Bible in Hebrew (Lev Software, EUA). <<http://www.levsoftware.com/>>.— CD-ROM que conté el text complet de la Bíblia hebrea. El pro-

grama pronuncia i mostra el text hebreu síl·laba per síl·laba. Es pot escollir una veu femenina o masculina. Es poden imprimir versets del text hebreu amb transliteració o sense.

Language now! (Lingua. Software for All the World's Languages, Holmfirth, Regne Unit). <<http://www.lingua-uk.com/>>.— Curs per a aprendre hebreu. Fins a deu mil paraules. Per a Windows i Macintosh.

Méthode d'Hébreu Moderne (Softissimo, París). <<http://www.softissimo.com/>>. Per a Windows i Macintosh.

Modern Hebrew (Davka Corporation). <<http://www.davka.com/>>.— Per a Windows i Macintosh.

Visual Education. <<http://www.vis-ed.com/lang.html>>.— Fitxes de vocabulari per a aprendre grec bíblic, grec clàssic, hebreu bíblic, hebreu modern.

30. Programes amb concordances electròniques per a l'estudi del text bíblic que es poden descarregar d'Internet gratuïtament

The Hebrew Text of the Tanach (dins el servidor Shamash; vegeu l'apartat 2). <<http://shamash.org/tanach/text.html>>.— Enllaços, comentats, a diferents llocs on es poden descarregar programes de concordances del text bíblic hebreu.

The Holy Bible Web Site (Zeitun-eg.org). <<http://www.geocities.com/Athens/7084/>> o bé <<http://www.zeitun-eg.org/>>.— Nou versions bíbliques descarregables, amb programa de cerca, primers pares de l'Església en format WinHelp, etc.

The Holy Bible. Authorized King James Version. <<http://www.bibkjv.com/>>.

The Sword Project (The CrossWire Bible Society). <<http://www.crosswire.org/sword/index.jsp/>>.— El programa de domini públic més seriós amb concordances bíbliques dels que es poden trobar a Internet. Dues-centes versions (incloses hebrees i gregues) en cinquanta llengües diferents. El programa es pot obtenir en codi font, de manera que el puguin aprofitar els programadors i les societats bíbliques per a escriure els nous programes de concordances bíbliques amb més facilitat. Tota la feina és feta per voluntaris.

31. Programes comercials, amb concordances electròniques, per a l'estudi del text bíblic

Els programes d'anàlisi del text bíblic de què disposem actualment, constituïts per unes potentíssimes concordances electròniques, els textos originals

analitzats morfològicament, una col·lecció de versions, i diverses eines accessòries (diccionaris, etc.), constitueixen segurament l'eina més important que la informàtica ha aportat a la investigació bíblica; el biblista actual difícilment en pot prescindir. Hi ha molts programes d'aquest tipus; a continuació n'esmentem només els tres més potents i també, per motius obvis, un de senzill que inclou només una versió de la Bíblia al català.

BibleWorks (distribuït per Hermeneutika). <<http://www.bibleworks.com/>>. — El millor programa de l'entorn Windows per a l'estudi seriós del text bíblic, especialment en les llengües originals.¹³ Pot funcionar també en ordinador Macintosh instal·lant prèviament el programa emulador VirtualPC. Inclou una versió catalana, amb notes: *Bíblica catalana. Traducció interconfessional* (BCI).

Accordance (Oak Tree Software). <<http://www.oaksoft.com/>>. — El millor programa de l'entorn Macintosh per a l'estudi seriós del text bíblic, especialment en les llengües originals.¹⁴

Logos BibleSoftware. Series X; Libronix Digital Library System (abans: *Logos Library System*; Logos Research Systems). <<http://www.logos.com/>>. — Programa amb una capacitat de cerca en els textos originals inferior a la dels dos anteriors, però que, en contrapartida, disposa d'una extensa biblioteca electrònica complementària de textos bíblics i teològics (diccionaris, enciclopedies, gramàtiques, comentaris, etc.) que l'usuari pot anar afegint segons les seves necessitats d'estudi i disponibilitats econòmiques. En l'apartat 32 esmentem algunes d'aquestes obres. De la versió 2.1.f, n'existeix una traducció i adaptació al castellà (menús, ajuda, manual), amb el nom de *Compubiblia* (<<http://www.sociedadbiblica.org/cdbiblia/>>), mancada, però, d'alguna de les funcions més avançades del programa (per exemple, cerca morfològica).¹⁵ També cal tenir en compte que de la nova versió, anomenada *Series X*, se n'està preparant la traducció al català i es preveu incorporar-hi la BCI (*Bíblica catalana. Traducció interconfessional*).

La Bíblia. BCI. Bíblia catalana. Traducció interconfessional en CD-ROM (Associació Bíblica de Catalunya). <<http://www.fut.es/~abcat/>>. Distribuït per Editorial Claret, <<http://www.claret.es>> (vegeu l'apartat 18). — Conté el

13. Vegeu Pere CASANELLAS, «Bíblia i filologia. BibleWorks 5: noves eines per a l'anàlisi lingüística de la Bíblia», *Butlletí de l'Associació Bíblica de Catalunya*, núm. 74 (desembre 2001), p. 45-49, i Rubén GÓMEZ, *Guia pràctica del software bíblico*, Terrassa, Clie, 2000, especialment p. 209-227.

14. Vegeu Rubén GÓMEZ, *Guia*, especialment p. 193-208.

15. Vegeu Rubén GÓMEZ, *Guia*, especialment p. 229-240.

text d'aquesta versió catalana, amb notes, introduccions i vocabulari. Anotacions de l'usuari. Cerca per referència, per mots (que poden estar truncats per l'inici o per l'acabament) i per text lliure. Possibilitat de limitar la cerca a un o diversos llibres bíblics.

32. Altres bases de dades en CD-ROM

(Totes de pagament.)

- Anchor Bible Dictionary* (Logos Bible Software). <<http://www.logos.com/>>.— S'integra en el *Logos Library System* (vegeu l'apartat 30); per a Windows. Sense dibuixos, ni fotografies, ni mapes.
- Biblical Archaeologist* (Ezekiel Publishing, Inc., Washington). <<http://www.biblicalarchaeologist.com/>>.— Vols 40-55 (1977-1992).
- Catalogue de l'École Biblique et Archéologique Française de Jérusalem* (Brill). <<http://www.brill.nl/>>.— Inclou les fitxes dels articles de revistes i miscel·lànies. S'integra en el *Logos Library System* (vegeu l'apartat 30); per a Windows.
- The Dead Sea Scrolls Electronic Reference Library* (preparat per Ancient Research and Mormon Studies, Universitat Brigham Young, Provo, Utah; comercialitzat per Brill). <<http://www.brill.nl/>>.— Textos no bíblics dels manuscrits del Mar Mort i versió anglesa, indexats. Alguns fragments de manuscrits reproduïts en digitalització d'alta resolució.
- Encyclopædia Judaica*. Edició en CD-ROM (distribuïda per Davka Corporation). <<http://www.davka.com/>>.— Inclou els setze volums de la primera edició i els deu volums complementaris integrats. Multimèdia: inclou fotografies, mapes, música. Es pot cercar el text dels articles.
- Judaic Classics Deluxe Edition* (Davka Corporation). <<http://www.davka.com/>>.— Bíblia hebrea i comentaris, Targum Onqelós, Talmud, Càbala, Midraix, obres halàquiques (*Mišne Tora*, *Šulḥan 'aruk...*), etc. Exclusivament en hebreu. Per a Windows i Macintosh.
- Ma'agarim. Diccionari històric de la llengua hebrea. Secció de literatura antiga. Base de dades. Del segle II aC a mitjan segle IX dC* (en hebreu; Acadèmia de la Llengua Hebrea). <<http://hebrew-academy.huji.ac.il/english2.html>>.— Lematitzat. S'hi poden fer cerques sobre tot el corpus o limitades a una o diverses obres.
- Responsa Project CD-ROM* (Universitat de Bar-Ilan, Israel). <<http://www.biu.ac.il/JH/Responsa/>>. Distribuït per TES, Torah Educational Software, <<http://www.jewishsoftware.com/>>.— Bíblia hebrea i comentaris, Talmud

i comentaris, Midraix, obres halàquiques, Respona, obres de Nahmànides, etc. Textos en hebreu. Els menús i el manual es poden escollir en anglès o hebreu. La base de dades més completa de textos judaics juntament amb *The Torah CD-ROM Library*, que si be conté alguns textos més (per exemple, Targums i comentaris a la Torà), té un programa de cerca menys complet.

The Soncino Midrash Rabbah (Davka Corporation). <<http://www.davka.com/>>.— En anglès i hebreu. Per a Windows i Macintosh.

The Soncino Talmud (Davka Corporation). <<http://www.davka.com/>>.— En anglès i hebreu. Per a Windows i Macintosh.

The Torah CD-ROM Library = Ha-Taqlitor ha-Torani (The Computerized Library of Jewish Books, Disk Books Systems Ltd.). <<http://members.aol.com/DBS111/>>.— CD que contenen la Bíblia hebrea i comentaris, Talmud i comentaris, Targums, Midraix, obres halàquiques (*Mišne Tora*, *Šulhan 'aruk...*), Càbala, obres de Nahmànides, etc. Textos en hebreu. Els menús i el manual es poden escollir en anglès o hebreu.

Word Biblical Commentary on CD-ROM. The 54 volume edition. (Nelson Electronic Publishing). <<http://www.nelsonreference.com/>>.— S'integra en el *Logos Library System* (vegeu l'apartat 30); per a Windows.